

Svenska institutionella investerares uppfattning om icke-revisionstjänsters påverkan på revisorns oberoende

Sarah Ahnström* & Filip Nordell**

Abstract

This study is a semi-structured, qualitative depth-interview study investigating Swedish institutional investors' perception of the fact that companies purchase non-audit services from its signing auditor and if they see this as a threat to auditor independence. The study focuses on independence in appearance rather than independence in fact. The study is based on the current media debate on auditor independence and aims to provide a deeper insight to enlighten legislators how users of audited financial information look at the problem. The study builds on agency theory's notion that there is an information asymmetry between management and shareholders, which the auditor is to reduce. The results show that Swedish institutional investors perceive that there is a threat to auditor independence when companies buy non-audit services from its signing auditor. However, further legislation is not perceived to strengthen auditor independence.

Key words: auditor independence, independence in appearance, non-audit services, institutional investors

Handledare: Anja Hjelström (Anja.Hjelstrom@hhs.se)
Ass. professor vid institutionen för redovisning på Handelshögskolan i Stockholm

Innehållsförteckning

1	Utgångspunkt och frågeställning	3
1.1	Bakgrund	3
1.1.1	Definitionen av oberoende	4
1.1.2	Revisorns roll och vikten av oberoende	5
1.1.3	Lagstiftning	6
1.1.4	Revisionsverksamhet och icke-revisionstjänster	8
1.1.5	Varför forskning skall bedrivas på området	8
1.1.6	Empiriska bevis på att oberoendet inskränks	8
1.1.7	Anledningen till varför det är viktigt att studera investerarens syn på oberoende	9
1.1.8	Varför det är viktigt att studera investerarens syn på oberoende i Sverige	9
1.2	Avgränsning	10
1.2.1	Svenska institutionella investerare	10
1.2.2	Uppfattning om oberoende	12
1.3	Frågeställning	12
2	Litteraturstudie	13
2.1	Teoretisk referensram	13
2.1.1	Agentteorin	13
2.2	Tidigare empiriska studier	14
2.2.1	Uppfattning kring ersättningsnivå	14
2.2.2	Typ av icke-revisionstjänsters inverkan på uppfattningen	15
2.2.3	Lagstadgade förbud och uppdelning	16
2.2.4	Påverkar bakgrund?	17
3	Metod	19
3.1	Semistrukturerade intervjuer	19
3.1.1	Val av intervjuobjekt	20
3.1.2	Intervjuförberedelser	20
3.1.3	Intervjugenomförande	20
3.1.4	Intervjustruktur	21
3.2	Genomförande av analys	23
3.3	Kartläggning	24
4	Empiriska resultat & analys	25
4.1	Investerarnas uppfattning om revisorns oberoende	25
4.1.1	Scenarion om ersättningsnivå	25
4.1.2	Typ av icke-revisionstjänster	28
4.1.3	Hur ställer sig investerarna till att lagstadga förbud?	31
5	Vidare diskussion	34
5.1	Investeringsprocessen som källa för kunskap	34
5.2	Investerarens storlek och nivå av insyn	36
6	Slutsats	40
6.1	Avslutande kommentar & diskussion	41
7	Källförteckning	43
7.1	Intervjureferenser	45
8	Appendix	46
8.1	Andel icke-revisionstjänster svenska Large Cap-bolag	46
8.2	Intervjumall	47

1 Utgångspunkt och frågeställning

1.1 Bakgrund

En fråga som ständigt är på bordet medialt, i det akademiska, inom näringslivet och i den politiska sfären är den angående revisorers oberoende och dess påverkan av att revisionsbyråerna idag erbjuder icke-revisionstjänster utöver själva revisionen. Debatten har pågått under lång tid och intensifierades i Sverige i samband med HQ skandalen. Därutöver har bland annat den prisade artikelserien *SvD granskar revisorerna* tagit upp den potentiella problematik som kan anses föreligga då revisorer erbjuder tjänster till sina kunder som ligger utöver själva revisionen (Neurath och Bursell 2010a). Synen på denna påstådda problematik är dock vida diskuterad där man kan säga att det idag finns två läger. För det första finns politiker som anser att lagstiftningen för revisorerna bör stärkas för att på så vis stärka förtroendet. Socialdemokraten och förre detta näringsministern Leif Pagrotsky uttryckte det som att ”Det är tydligt att dagens regler måste ändras” (Neurath och Bursell 2010a). I samma artikel bemötte dåvarande bolagsbevakare Gunnar EK på Aktiespararna faktumet att HQ likt många andra svenska börsbolag köpt både revision och icke-revisionstjänster från samma revisionsbyrå under 2009 som ”mycket bekymmersamt”. Han vidareutvecklade med att ”Det här innebär alltså att konsulterna till exempel säger att ett bolag ska göra vissa skattedispositioner och ger råd om hur bolaget ska göra i en viss affär, sedan ska revisorerna från samma revisionsfirma granska vad de egna anställda har gjort. Det går inte ihop”.

I det andra lägret återfinns revisorerna själva och bland annat revisorernas branschorganisation FAR. I debatten framhäver dessa framförallt argumentet om kostnadseffektivitet vilket FARs generalsekreterare Dan Brännström i samma artikel uttrycker som att ”Det är effektivt att revisorn också lämnar råd. Allt annat skulle vara misshushållning av resurser, men självklart måste revisorn bevara sin integritet” (Neurath och Bursell 2010b). Ett annat argument framförs av Carl Lindgren, en av landets mest namnkunniga revisorer och styrelseordförande och partner i KPMG samt påskrivande revisor i Nordea; ”Det vore ineffektivt att inte utnyttja den kunskap som revisorerna har om sina kunder. Därför tjänar både kunden och revisionsbyrån på upplägget” (Neurath och Bursell 2010b).

Debatten är i full gång och eldades på ytterligare när den så kallade grönboken (Europeiska Kommissionen 2011a), ett slags diskussionsunderlag för nya EU-regleringar som var ute på remiss under 2010, översattes till konkreta nya lagförslag från EU-kommissionen som bland annat innefattar ett förbud mot revisionsbyråerna att sälja in icke-revisionstjänster till sina revisionskunder (Europeiska Kommissionen 2011b). Det finns även ett lagförslag som ämnar totalförbjuda de största revisionsbyråerna från att tillhandahålla icke-revisionstjänster överhuvudtaget.

FARs generalsekreterare Dan Brännström är kritisk till lagförslagen och menar att ”ett rådgivningsförbud skulle bli dyrt och ineffektivt för börs- och finansbolagen som då måste anlita två byråer i frågor som kräver både granskning och rådgivning” (Neurath och Bursell 2012). Neurath och Bursell skriver i artikeln att det som EU-kommissionen vill komma åt med lagförändringarna är bland annat att omöjliggöra ”den nära relation mellan företagets ledare och revisorn som kan uppstå och att hela branschen präglas av en inbyggd intressekonflikt”. De skriver också att ”Även om det finns gott om revisorer med hög integritet som sätter sin yrkesheder i första rummet, har vi sett exempel på motsatsen. Bara misstanken att en revisor väljer att se mellan fingrarna för att inte försvåra relationen till bolagschefen eller mista sitt uppdrag, är tillräckligt allvarlig för att efterfråga skarpa regelförändringar”.

1.1.1 Definitionen av oberoende

Att finna en universell definition på vad revisorns oberoende innebär är svårt då det finns många definitioner. Arens et al (2005) definierar revisorns oberoende som att revisorn har en opartisk synvinkel när denne utfärdar revisionen, granskar resultaten och ger revisionsberättelsen. När man pratar om opartiskhet och självständighet för revisorer, som det benämns i revisorslagen (SFS 2001:883), åsyftas främst revisorns ”faktiska” opartiskhet och självständighet (Proposition 2000/01:146; Lindberg och Beck 2002). I proposition 2000/01:146 beskrivs detta som revisorns förmåga att ta hänsyn till samtliga omständigheter som är av betydelse för granskningsuppdraget men inte ta hänsyn till några andra. Detta går hand i hand med det som den internationella branschorganisationen International Federation of Accountants (IFAC) Code of Ethics for Professional Accountants betecknar som ”independence in fact” (IFAC 2010). I detta ligger det underförstått att revisorn bör beakta största möjliga objektivitet i sitt arbete.

Utöver detta krav finns även ett krav på vad som kan beskrivas som ”synbar” opartiskhet och självständighet, vilket benämns som ”independence in appearance” (Lindberg och Beck 2002). I proposition 2000/01:146 uttrycks detta krav som; ”För revisionens funktion i näringsliv och samhälle skulle det vara förödande om omgivningen saknade tilltro till revisionen. Det är därför viktigt att det inte förekommer några omständigheter som föranleder omvärlden att ifrågasätta revisorns förmåga till objektivitet”. Lindberg och Beck (2002) förklarar situationen som att det är omöjligt för investerare och andra användare av finansiell information att verkligen utvärdera revisorns faktiska opartiskhet. Därför kan användare av finansiell information bara uppskatta och utvärdera den synbara uppfattningen om revisorns opartiskhet. Följaktligen är det så att även om revisorn faktiskt agerar opartiskt och avlägger en objektiv revision så kommer förtroendet försvinna om investerare och andra användare av den finansiella informationen inte uppfattar och tror att revisorn är oberoende. Detta kommer enligt Lindberg och Beck (2002) i sin tur leda till effektivitetsproblem på kapitalmarknaden.

1.1.2 Revisorns roll och vikten av oberoende

Problematiken har att göra med förhållandet mellan investerare och företagsledning och den informationsasymmetri som föreligger. Dart (2011) menar att revisorns roll i samhället är att försäkra intressentgrupper (t.ex. aktieägare) att de finansiella rapporterna är sanningsenliga och ger en korrekt bild av företagets prestation och ställning. För att kunna utföra denna roll är det av yttersta vikt att revisorn är oberoende i förhållandet till sin klient (Lavin 1977). Om ägarna tvekar på revisorns oberoende så kommer ”de finansiella rapporterna sakna trovärdighet vilket skulle kunna leda till ett abrupt och arbiträrt tillbakadragande av kapital från misstänkta industrier” (Dart 2011). Dart (2011) hävdar också att eftersom investerare är en av huvudanvändarna till reviderad finansiell information så är det viktigt att de uppfattar revisorerna i de företag de investerar i som oberoende. Utan ett sådant förtroende kommer tillbakagången till mer stabila ekonomiska förhållanden (jämfört med situationen i världen 2011) med stor sannolikhet ligga mycket långt fram i tiden.

Svensk lag förklarar revisorsrollen som att revisorn skall granska företagets årsredovisning och bokföring samt företagsledningens förvaltning. Granskningen skall vara så ingående och omfattande som god revisionsred kräver enligt revisionslagen (SFS 1999:1079).

Revisorsrollen hänger ihop med den så kallade agentteorin, vilken säger att som ett resultat av de informationsasymmetrier som föreligger mellan ägare (principal) och ledning (agent) kommer ägarna göra allt för att lösa dessa problem genom att sätta in en mekanism (revisorns granskning) som objektivt övervakar deras intressen. Revisionen innebär då en objektiv granskning av företaget och den information företaget ger ut vilket bidrar till att upprätthålla förtroende och tillit (The Audit Quality Forum 2005). Detta är orsaken till varför revisorns oberoende är så viktigt.

1.1.3 Lagstiftning

I kölvattnet av Enronskandalen infördes i USA den så kallade Sarbanes Oxley Act 2002 i syfte att stärka oberoendet och förhindra att liknande situationer inträffar i framtiden. Då förbjöds ett antal icke-revisionstjänster till befintliga revisionskunder så som legal hjälp, HR-hjälp, värderingsuppdrag etc. (Quick och Warming-Rasmussen 2005).

I Sverige trädde revisorslagen (SFS 2001:883) i kraft den 1 januari 2002 för att stärka revisorns oberoende. I den framhävs bland annat den så kallade analysmodellen vilken innebär att ”en revisor ska för varje uppdrag i revisionsverksamheten pröva om det finns omständigheter som kan rubba förtroendet för hans eller hennes opartiskhet eller självständighet” (SFS 2001:883). Detta prövas utifrån fem typsituationer som man alltid menar kan inskränka på oberoendet. Revisorn ska avböja eller avsäga sig ett sådant uppdrag om han eller hon eller någon annan i det nätverk där han eller hon är verksam;

1. har ett direkt eller indirekt ekonomiskt intresse i uppdragsgivarens verksamhet (egenintressehot),
2. vid rådgivning som inte utgör revisionsverksamhet har lämnat råd i en fråga som till någon del omfattas av granskningsuppdraget (självgranskningshot),
3. uppträder eller har uppträtt till stöd för eller mot uppdragsgivarens ståndpunkt i någon rättslig eller ekonomisk angelägenhet (partsställningshot),
4. har nära personliga relationer till uppdragsgivaren eller till någon person i dennes ledning (vänskapshot), eller
5. utsätts för hot eller någon annan påtryckning som är ägnad att inge obehag (skrämshot).

Lagen säger också att om det utöver ovan fem nämnda typfall föreligger något annat förhållande av sådan art att det kan rubba förtroendet för revisorns opartiskhet eller

självständighet så måste revisorn avsäga sig uppdraget (SFS 2001:883). Därutöver finns det fler lagar och paragrafer som förhindrar revisorn att ta på sig uppdrag åt revisionsklienter, så som i 10 § och 15 § revisorslagen samt i jävsbestämmelserna i 10 kap. 16 § aktiebolagslagen. Under 2002 tillsattes även en förtroendekommission av regeringen för att stärka allmänhetens tro på kapitalmarknaden.

Lagrummet innebär dock inget generellt förbud för revisorer att tillhandahålla sina revisionsklienter rådgivning och andra tjänster som inte utgör revisionsverksamhet (Proposition 2000/01:146). Regeringen gjorde i propositionen 2000/01:146 bedömningen att detta inte var nödvändigt trots invändningar från remissinstanser så som Sveriges Advokatsamfund, Statskontoret och Sveriges Redovisningskonsulters Förbund (SRF). De två vanligast förekommande invändningarna i propositionen var att 1. Revisorn riskerar att få ett direkt eller indirekt ekonomiskt intresse i revisionsklienten vilket då kan påverka omgivningens tilltro till granskningen (hot om egenintresse) och 2. Revisorn riskerar granska sitt eget jobb eller bedömningar (hot om självgranskning) vilket då inskränker på kravet om objektivitet.

Regeringen gjorde dock bedömningen att argumenten som talar för att revisorn bör få bistå revisionsklienten med uppdrag som ligger utöver revisionen vägde tyngre. Dessa argument stämmer överens med tidigare nämnda argument från bland annat FAR att; 1. Revisorn har god insyn i företaget de reviderar vilket förbättrar möjligheten till att identifiera problem i företaget och komma med goda råd. Man menar också att intressenter så som aktieägare har intresse av att någon med god insyn ger kompetent rådgivning. Bland annat Svenska Bankföreningen framhöll detta argument (Proposition 2000/01:146). 2. Små och medelstora företag saknar egen företagsekonomisk kompetens vilket talar för att de behöver råd från revisorn och att det är värdefullt för företaget självt att revisionen och de övriga tjänsterna kan samlas hos en och samma person vilket kan leda till kostnadsbesparingar.

I en senare proposition år 2008 fördes förslag på förändringar i bland annat revisorslagen (SFS 2001:883) fram med bakgrund i EU:s direktiv om revisorer och revision. I denna gjorde regeringen bedömningen att svensk rätt är förenlig med direktivets reglering av revisorns opartiskhet och självständighet och någon förändring av den svenska analysmodellen bedömdes därför inte som nödvändig (Proposition 2008/09:135).

1.1.4 Revisionsverksamhet och icke-revisionstjänster

Den svenska definitionen av revisionsverksamhet ges i revisorslag (SFS 2001:883) 2 § 8 p. och följer på ett EU direktiv som benämner dessa tjänster som kvalitetssäkringstjänster (Proposition 2008/09:135). Årsredovisningslagen (SFS 1995:1554) 21 § säger att det som inte faller inom definitionen för revisionsverksamhet skall redovisas separat som *revisionsverksamhet utöver revisionsuppdraget* (t.ex. revisorns översiktliga granskning av en delårsrapport) *skatterådgivning* respektive *övriga tjänster*.

I proposition 2008/09:135 säger man att trots detta förtydligande kan det vara svårt att särskilja ersättning av det ena eller det andra slaget om ett visst uppdrag innehåller moment av två eller flera av de fyra olika slags tjänster som anges. I denna studie definieras därför icke-revisionstjänster som de tre typer av ovan nämnda tjänster vilka inte utgör revisionsverksamhet. Icke-revisionstjänster kan innefatta bland annat skatteplanering, värderingstjänster i samband med förvärv och konsultuppdrag.

1.1.5 Varför forskning skall bedrivas på området

Mot denna bakgrund är det motiverat att studera huruvida erbjudandet av icke-revisionstjänster (omnämnt som Non-Audit Services (NAS), i den internationella forskningen) inverkar på revisorns oberoende. Francis (2006) nämner två huvudskäl;

- Erbjudandet av icke-revisionstjänster är problematiskt för revisorer då det finns en möjlighet att sådana tjänster ändrar revisorns roll från att vara en extern och skeptisk granskare till att bli en typ av intern rådgivare och beslutsfattare vilket då inverkar negativt på revisorns förmåga att vara en oberoende extern granskare.
- Det ökande beroendet bland revisorerna att erbjuda icke-revisionstjänster av ekonomiska skäl skapar ett ekonomiskt beroende som äventyrar revisorns oberoende.

1.1.6 Empiriska bevis på att oberoendet inskränks

Internationellt sett har många studier av framförallt kvantitativ karaktär gjorts av detta. Av dessa studier tar en majoritet avstamp i agentteorin och har det som en teoretisk utgångspunkt till varför detta område är motiverat att studeras närmre (Quick och Warming-Rasmussen 2005). De kvantitativa studierna har framförallt fokuserat på det ”faktiska” oberoendet och man har funnit motstridiga resultat huruvida icke-revisionstjänster inverkar på revisorns

oberoende (Dee 2002; Frankel 2002; Ashbaugh, LaFond och Mayhew 2003; Ashbaugh 2004; Ferguson, Seow och Young 2004).

Kvantitativa studier på det synbara och upplevda oberoendet har på senare år blivit allt mer populära. Detta stämmer bra överens med Francis (2006) som argumenterar att det finns genomgående bevis som pekar på att sannolikheten är hög att investerare kan uppfatta att erbjudandet av icke-revisionstjänster påverkar revisorns oberoende negativt och att detta sänker kvaliteten på revisionen. Francis (2006) menar också att så länge som revisorer erbjuder icke-revisionstjänster till sina revisionsklienter så kommer det åtminstone alltid finnas ett problem rörande uppfattningen om revisorns oberoende.

De flesta studier inom detta område visar på att intressenter av reviderat material, så som investerare, uppfattar att revisorernas kombinerade försäljning av revision och icke-revisionstjänster inskränker på det uppfattade oberoendet och därmed underminerar trovärdigheten i reviderat material (Krishnan, Zhang och Sami 2005; Francis och Ke 2006; Dart 2011).

1.1.7 Anledningen till varför det är viktigt att studera investerares syn på oberoende

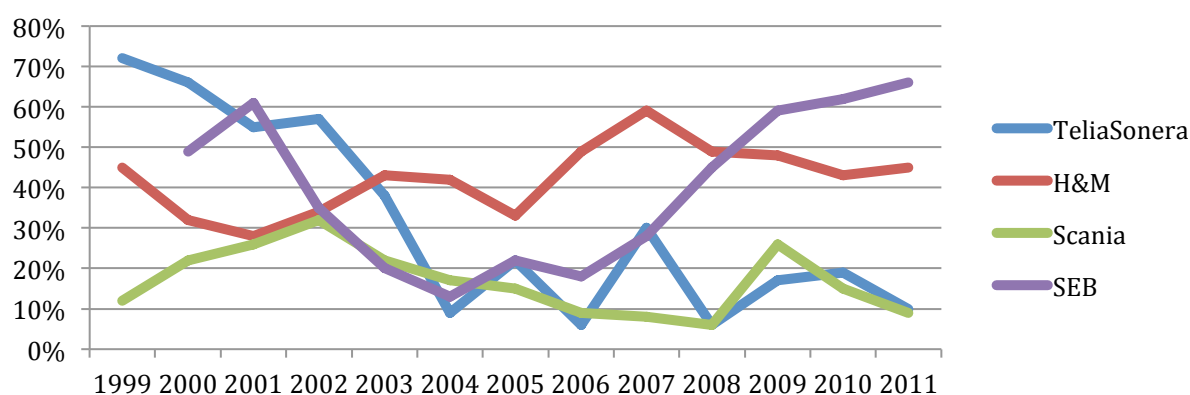
Det föreligger såväl teoretiska som empiriska bevis på att revisorns oberoende inskränks då de även erbjuder icke-revisionstjänster till sina revisionsklienter. Cheung och Hay (2004) uttryckte det som att debatten om revisorer är i full gång men att det finns alldeles för lite vetenskap om vad revisorers oberoende innebär för de som faktiskt är de slutliga konsumenterna av revisorernas arbete – ägarna och investerarna. De säger också att om man funderar på att vidta åtgärder för att stärka revisorernas oberoende så är det av yttersta vikt att få användarna av den finansiella informationens syn på detta. Aktieägarna uppfattade i deras studie att det största hotet mot revisorns oberoende var förekomsten av icke-revisionstjänster och extra allvarligt var det om revisorn i ett visst företag hade större intäkter från icke-revisionstjänster än från själva revisionen vilket var ett tecken på ekonomiskt beroende mot just det företaget (Cheung och Hay 2004).

1.1.8 Varför det är viktigt att studera investerares syn på oberoende i Sverige

Efter noga efterforskning kan med stor sannolikhet sägas att detta inte undersökts tidigare i Sverige och det vore därför intressant att undersöka svenska investerares syn på revisorers

oberoende och det faktum att den påskrivande revisorn (den eller de som skriver under revisionsberättelsen) i ett företag även erbjuder icke-revisionstjänster.

Som underlag för studien har en kartläggning gjorts av 21 svenska Large Cap-företag, vilken illustrerar andelen icke-revisionstjänster (enligt tidigare definition) i förhållande till det totala arvode som betalas till den påskrivande revisorn. En vidare redogörelse för hur detta har genomförts samt definitioner återfinns i metodkapitlet. Kartläggningen har gjorts över de senaste 13 åren och i följande diagram visas resultaten för företagen TeliaSonera, H&M, Scania och SEB. En komplett tabell över alla kartlagda företag återfinns i appendix.

Figur 1 visar andelen ersättning för icke-revisionstjänster i förhållande till det totala arvodet som utgår till företagets påskrivande revisor.

Figur 1 visar på tydliga skillnader mellan företagen där bl. a TeliaSonera visar på en starkt nedåtgående trend. I TeliaSoneras fall är anledningen att det på senare år har skett en tydlig uppdelning av revision och icke-revisionstjänster till olika byråer. I en intervju gjord med Göran Nilsson¹, chef för ”IFRS and Compliance development”, på TeliaSonera kan bekräftas att denna uppdelning inte grundar sig på ett aktivt val att dela upp revision och icke-revisionstjänster av skäl som rör revisorns oberoende utan snarare är ett resultat av att de olika byråerna har olika spetskompetens.

1.2 Avgränsning

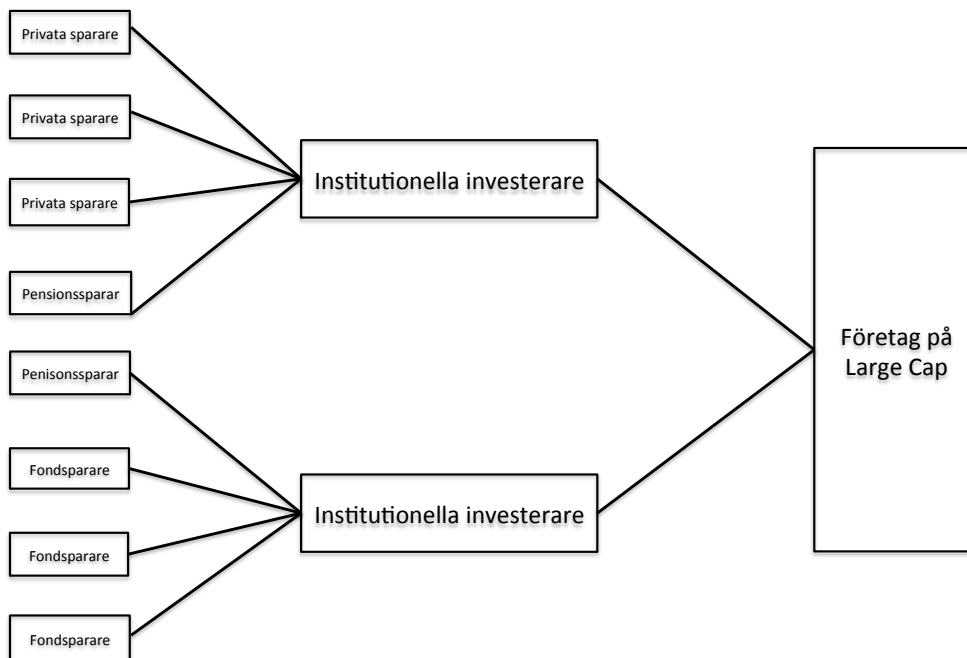
1.2.1 Svenska institutionella investerare

Studiens syfte är att undersöka hur användare av den reviderade finansiella informationen ser på att företags påskrivande revisionsbyråer även tillhandahåller icke-revisionstjänster. Det har tidigare betonats att det är av yttersta vikt att få användarna av den finansiella informationens

¹ Intervju 23/4, TeliaSoneras huvudkontor, Stureplan 8 Stockholm

syn på detta (Cheung och Hay 2004). Därtill är investerare en av de främsta användarna av informationen (Dart 2011). På grund av studiens begränsade omfattning har vi valt att endast se till svenska institutionella investerare, främst till följd av att en enkätundersökning utförd i Storbritannien visar att av de institutionella investerare som deltog var det en klar majoritet (95,4%) som läste årsredovisningen innan investeringsbeslut fattades, varav 69,7% läste dem noggrant (Dart 2011).

En definition av institutionella investerare är ”investerare som handlar med stora volymer av säkerheter på uppdrag av ett stort antal enskilda mindre investerare som inte direkt deltar i ledningen av de företag som de investerar i” (Europeiska kommissionen 2006). Se figur 2 nedan.

Figur 2 visar hur institutionella investerare investerar på uppdrag av enskilda mindre investerare.

Denna studie undersöker svenska institutionella investerare av typen pensionsbolag, livbolag och fondbolag vilka är av varierande storlek gällande den förvaltade fondförmögenheten. I studien undersöks bl. a institutionella investerare som är bland de tio största ägarna i vissa

företag på OMX Stockholm Large Cap. Samtliga har även ett långsiktigt perspektiv på sina investeringar² och därmed ett tänkbart intresse för företagets långsiktiga överlevnad.

Fokus ligger på investeringsansvariga personer då dessa personer kan tänkas vara användare av den reviderade finansiella informationen vid investeringsbeslut. Exempel på sådana personer är portföljförvaltare, analytiker och chefer till dessa vilka alla är delaktiga och ansvariga i investeringsprocessen. En avgränsning har gjorts till portföljförvaltare, analytiker och ansvariga chefer vilka arbetar mot den svenska aktiemarknaden.

1.2.2 Uppfattning om oberoende

Studien fokuserar på uppfattningen om revisorns oberoende vilket är en följd av val av studieobjekt då det tidigare nämndes att användare av den reviderade finansiella informationen bara kan uppskatta och utvärdera den synbara uppfattningen om revisorns opartiskhet, inte den faktiska opartiskheten (Lindberg och Beck 2002). Fokus ligger därför på om och hur uppfattningen om revisorns oberoende påverkas av det faktum att företag köper in revision och icke-revisionstjänster från samma revisionsbyrå.

1.3 Frågeställning

Syftet med studien är att bidra med en fördjupning av svenska institutionella investerares syn på att företag de potentiellt investerar i köper in icke-revisionstjänster från sin påskrivande revisionsbyrå. Vår tanke är att studien skall vara till hjälp för de akademiker och professionella revisorer som för tillfället debatterar revisorns roll samt bidra med empirisk grund för de lagstiftare som funderar på hårdare lagstiftning för revisorer.

Problemformuleringen som följer är:

Hur uppfattar svenska institutionella investerare att företag köper icke-revisionstjänster från sin påskrivande revisor och ser de detta som ett hot mot revisorns oberoende?

---

² Detta står uttryckligen i den information som finns om de fonder och portföljer som de intervjuade förvaltar.

2 Litteraturstudie

2.1 Teoretisk referensram

2.1.1 Agentteorin

Revisionens syfte är att skapa förtroende för och säkerställa trovärdigheten i den finansiella informationen. För att förstå varför behovet av revision finns har denna studie agentteorin som utgångspunkt.

Aktieägarna har upplåtit ett visst beslutsfattande till företagsledningen under förutsättning att de agerar i aktieägarnas intresse. Det finns därför enligt agentteorin en agent-principal-relation mellan aktieägare (principal) och företagsledning (agent) (The Audit Quality Forum 2005). Vad som dock ställer till problem i relationen är för det första informationsasymmetrin då företagsledningen har mer information om företaget än aktieägarna. För det andra föreligger en risk att företagsledningen väljer att agera i eget intresse snarare än i aktieägarnas vilket enligt agentteorin brukar omnämnas som moral hazard. Dessa två faktorer – informationsasymmetri och moral hazard – försvagar aktieägarnas förtroende för företagsledningen (The Audit Quality Forum 2005).

Aktieägarnas bristande förtroende för företagsledningen gör att aktieägarna använder mekanismer för att stärka förtroendet. Syftet med mekanismerna är att minska risken för informationsasymmetri och opportunistiskt beteende av företagsledningen. En vanlig mekanism för att minska risken är revision – att på uppdrag av aktieägarna revidera den finansiella informationen från företagsledningen för att säkerställa informationens tillförlitlighet (The Audit Quality Forum 2005). Ett exempel på en annan mekanism är att avskeda och anställa styrelsemedlemmar.

Då aktieägarna delegerar uppgiften att utföra revisionen till revisorn finns det även en principal-agent-relation dem sinsemellan. Aktieägarna är återigen principaler medan revisorn/revisionsbyrån är agenter. För att addera ytterligare komplexitet föreligger så väl informationsasymmetri och risk för moral hazard även i denna relation. Revisorn har intressen och motiv som inte alltid är förenliga med aktieägarnas intressen. Exempelvis skulle detta kunna vara att, mot ersättning, tillhandahålla icke-revisionstjänster till en revisionsklient. Hot

mot revisorns objektivitet och oberoende skapar brister i aktieägarnas förtroende för revisorn. Vad som reducerar hotet är att revisorn har incitament att förbli oberoende för att upprätthålla sitt rykte och därmed behålla och få nya revisionskunder (The Audit Quality Forum 2005).

Värdet av revisionsyrket är baserat på både revisorns faktiska och upplevda oberoende. Då revisorns oberoende är ifrågasatt av aktieägarna minskar revisorns roll som informationsmedlare och aktieägarna kommer kräva en högre avkastning på investeringen till följd av ökad risk associerad till det underliggande företaget (Simnett, Carson och Ye 2006). Då företag köper icke-revisionstjänster från sin påskrivande revisionsbyrå finns risken att revisorns oberoende hotas vilket påverkar hur väl det går att förlita sig på övervakningsmekanismen (Cheung och Hay 2004; Simnett, Carson och Ye 2006).

2.2 Tidigare empiriska studier

Tidigare studier visar att användare av finansiell information uppfattar att ersättning för icke-revisionstjänster har en negativ påverkan på revisorns oberoende (Canning och Gwilliam 1999; Cheung och Hay 2004; Quick och Warming-Rasmussen 2005; Quick och Warming-Rasmussen 2009; Dart 2011). En skillnad i uppfattning har även setts mellan användare av den finansiella informationen och de som förbereder informationen så som auktoriserade revisorer och direktörer (Cheung och Hay 2004; Quick och Warming-Rasmussen 2005). I en enkätstudie utförd i Danmark förklaras skillnaderna i de olika respondentgruppernas (exempelvis revisorer och privata aktieägare) uppfattning av de olika gruppernas intressen samt av agentteorins påstådda problematik om moral hazard och asymmetrisk information. Revisorer och direktörer förbereder och har bättre kunskap om den finansiella informationen än de externa intressenterna till vilka informationen adresseras. Detta förklarar varför kreditlångivare, privata aktieägare och andra intressentgrupper i studien med liknande intressen av exempelvis finansiell avkastning, och utan tillgång till den interna kunskapen revisorer och ledningen har, delade samma uppfattning om vad de upplevde som hot mot revisorns oberoende (Quick och Warming-Rasmussen 2005).

2.2.1 Uppfattning kring ersättningsnivå

Olika intressentgrupper uppfattar att ersättningsnivån för icke-revisionstjänster (i förhållande till den totala ersättningen till företagets påskrivande revisor) har olika inverkan på revisorns

oberoende. Revisorer uppfattar att en reducering av revisorns oberoende först inträffar vid nivån 67 % (Quick och Warming-Rasmussen 2005). Detta kan jämföras med andra intressentgrupper så som privata aktieägare, kreditlångivare och direktörer som uppfattade att revisorns oberoende reducerades då ersättningsnivån för icke-revisionstjänster var över cirka 25-35 % (Canning och Gwilliam 1999; Quick och Warming-Rasmussen 2005). För ekonomijournalister var motsvarande gräns cirka 10 % (Quick och Warming-Rasmussen 2005).

2.2.2 Typ av icke-revisionstjänsters inverkan på uppfattningen

Tidigare studier visar att olika typer av icke-revisionstjänster har olika inverkan på uppfattningen om revisorns oberoende (Quick och Warming-Rasmussen 2005; Quick och Warming-Rasmussen 2009; Dart 2011). Flera forskare menar därför på att det bör ske en differentiering av tjänster vid lagstiftning (Quick och Warming-Rasmussen 2005; Quick och Warming-Rasmussen 2009). De tidigare studierna ger dock inte en homogen bild över vilka tjänster som uppfattas som störst hot utan nationella variationer förekommer.

En enkätundersökning utförd i Storbritannien indikerade att icke-revisionstjänster som involverar att revisionsbyrån bidrar med redovisningsrelaterade tjänster orsakade mest oro hos såväl privata som institutionella investerare. Redovisningsrelaterade tjänster, enligt deras definition, inkluderade bland annat interna revisionstjänster, värderingsfrågor och investeringsrådgivning. De icke-revisionstjänster som ansågs skada oberoendet minst var skatterådgivning, rekryteringsfrågor, juridisk- och expertrådgivning samt utveckling och implementering av finansiella informationssystem (Dart 2011).

En av få studier som utförts i ett nordiskt land visar motsatt resultat. Denna danska studie visar att redovisningsrelaterade tjänster hade minst negativ inverkan på uppfattningen om revisorers oberoende. Samtidigt ansågs rekrytering av seniora personer till företaget och implementering och design av finansiella informationssystem ha störst negativ inverkan på det upplevda oberoendet (Quick och Warming-Rasmussen 2005).

I en tysk studie visar resultaten att rekryteringstjänster utgör det största hotet mot revisorns oberoende. Till skillnad från den danska studien ansågs inte design och implementering av

finansiella informationssystem som hot mot revisorns oberoende i lika hög grad (Quick och Warming-Rasmussen 2009).

En tänkbar anledning till studiernas olika resultat kan härledas till vilka typer av tjänster de olika studierna valt att fokusera på och ta med som exempel i studierna samt hur tjänsterna definieras. Därmed är det svårt att göra jämförelser mellan olika studiers resultat.

Enkätstudiernas begränsning är att respondenterna inte har möjlighet att få ett förtydligande på vad en viss omnämnd tjänst innebär. Respondenterna kan därmed tänkas tolka innebörden av de olika tjänsterna på olika sätt.

2.2.3 Lagstadgade förbud och uppdelning

Fortsatta studier har undersökt huruvida respondenternas uppfattning om revisorns oberoende skulle stärkas av att införa förbud mot att samma person som utför revisionen tillhandahåller icke-revisionstjänster till klienten eller att införa en lagstadgad uppdelning av revisions- och konsultavdelningarna. Trots att flera studier visar att ersättning för icke-revisionstjänster har en negativ inverkan på uppfattningen om revisorns oberoende saknas entydiga empiriska stöd för lagstiftning med syfte att stärka oberoendet (Canning och Gwilliam 1999; Quick och Warming-Rasmussen 2005; Quick och Warming-Rasmussen 2009; Dart 2011).

I en studie där lagförslaget om uppdelning inte stöddes framgick att de intervjuade menade att revisionsbyråernas specifika kunskap om företaget kunde resultera i att de gav bättre råd och att de genom den kunskap de erhåller från icke-revisionsuppdraget kan genomföra en bättre revision av företaget och att den möjligheten inte skulle fräntas helt (Canning och Gwilliam 1999). Respondenterna skulle alltså kunna ge upp lite av det upplevda oberoendet mot värdehöjande rådgivning.

2.2.3.1 Nationella skillnader

Ett annat argument till varför lagstiftning, då specifikt i mindre länder, inte uppfattas stärka revisorns oberoende är för att den begränsade storleken på den inhemska revisionsmarknaden upplevs ha en positiv effekt på revisorers beteende. Resultaten visar att det finns en uppfattning om att revisorn är tvungen att agera mer oberoende då det är en liten marknad med ett begränsat antal kunder. Om revisorn missköter sig skulle det snabbt bli allmänt känt, deras rykte skulle gå förlorat och det skulle vara svårt att bygga upp det igen (Canning och

Gwilliam 1999; Quick och Warming-Rasmussen 2005; Simnett, Carson och Ye 2006). Detta skulle kunna förklara varför undersökningar i mindre länder, så som i Danmark och Irland, har kommit fram till andra resultat än de empiriska resultaten i flera av de större anglosaxiska och centraleuropeiska länderna där en lagstadgad uppdelning upplevs stärka revisorns oberoende (Quick och Warming-Rasmussen 2009).

En annan förklaring till varför ovan nämnda danska studie visar på andra resultat kan vara de kulturella skillnader som föreligger länder emellan. Enligt sociologiska studier har de nordiska länderna preferenser om att förhandla, göra kompromisser och skapa konsensus. En sådan tradition återfinns inte i USA, Storbritannien eller Tyskland där det istället är mer vanligt med konflikter och mer av en "låta bäste man vinna"-mentalitet. Det är därför tänkbart att dessa kulturella skillnader kunna påverka hur man uppfattar revisorns oberoende (Quick och Warming-Rasmussen 2005).

2.2.4 Påverkar bakgrund?

Flera tidigare studier visar tydliga skillnader mellan olika respondentgrupper med eller utan ekonomiutbildning och redovisningserfarenhet (Cheung och Hay 2004; Quick och Warming-Rasmussen 2009; Dart 2011). Respondenter med redovisningserfarenhet eller revisionskompetens har i flertalet studier visat ett större förtroende för revisorns oberoende (Quick och Warming-Rasmussen 2005; Quick och Warming-Rasmussen 2009).

Tidigare studier visar att privata investerare som saknade redovisningserfarenhet upplevde större oro för att oberoendet kan inskränkas än privata investerare med redovisningserfarenhet, ekonomiutbildning eller som hade en högre position i ett företag (Cheung och Hay 2004; Dart 2011). Dessa resultat stöds av en tysk studie som visar att studenter upplever fler typer av icke-revisionstjänster som hot mot revisorns oberoende än tyska investerare (Quick och Warming-Rasmussen 2009). Intressentgrupper som är mindre bekanta med revisorers arbetssätt är också de som har mest huvudbry kring revisorns oberoende vilket skulle kunna vara på grund av brist på förståelse eller information om icke-revisionstjänsters innebörd (Dart 2011).

Däremot visar tidigare studier inte på någon skillnad i uppfattningen om hot mot oberoendet mellan institutionella investerare och företagsledare som har redovisningserfarenhet och de som saknar motsvarande (Canning och Gwilliam 1999; Dart 2011). Detta anses vara en följd

av att institutionella investerare och företagsledare har bra förståelse för redovisning på grund av deras position, även om de saknar formell utbildning på området (Dart 2011).

3 Metod

Vi har haft tidigare studier om icke-revisionstjänsters påverkan på revisorns oberoende som utgångspunkt för denna studie och dess frågeställning, vilka vi redogör för i litteraturbakgrunden. En majoritet av den tidigare forskningen har dock varit enkätundersökningar medan vi har valt att göra en kvalitativ studie med djupintervjuer. Detta val motiveras i följande metodavsnitt framförallt av att den information vi söker endast kan uppnås genom en semistrukturerad intervju och inte genom den fullständiga standardisering som enkätstudien innebär (Flick 2011).

3.1 Semistrukturerade intervjuer

Vi har ett lokalistiskt intervjuerspektiv då vi använder den semistrukturerade intervjun i syfte att möjliggöra för den intervjuade att ge sitt perspektiv och den unika situationens sanning och inte för att finna rationella svar som avslöjar en generell sanning (Dumay och Qu 2011). Detta går hand i hand med syftet att ”tillhandahålla ett perspektiv snarare än sanningen” (Merriam 1994). Den semistrukturerade intervjun möjliggör för den intervjuade att ge sina egna svar utifrån sitt eget sätt att tänka och använda språket (Dumay och Qu 2011), vilket är önskvärt i en studie som denna för att få en förståelse för varför den intervjuade uppfattar saker och ting som den gör. Därmed önskar vi få deras subjektiva bild i frågan (Flick 2011).

Flick (2011) menar att kvalitativa studier ofta har som mål att skapa grundad teori men det är mer realistiskt i vårt fall att ge en detaljerad beskrivning av ett samtida fenomen. Vi har också en deduktiv ansats då vi delvis utgår från tidigare forskning och teorier på området och har med oss detta när vi analyserar vår empiri. Detta gör vi eftersom studien bör sättas i relation till tidigare teoretisk utveckling och empiriska undersökningar på området (Flick 2011).

Genom jämförelser kan vi visa om denna studies resultat är i linje med tidigare forskning och därmed potentiellt stödja eller kontrastera den. Utifrån tidigare studier kan vi även tolka och analysera våra empiriska resultat för att få ytterligare en dimension och förståelse för de intervjuades uppfattning.

3.1.1 Val av intervjuobjekt

Vad gäller intervjuobjekt har vi valt institutionella investerare då de är användare av den finansiella informationen och relevanta för forskningsämnet men samtidigt har viss inbördes olikhet för att kunna ge en nyanserad bild (Flick 2011). Vi har därmed valt personer som alla är delaktiga eller har inflytande i investeringsprocesser och de beslut som fattas i dessa men som sinsemellan visar på betydande skillnader när det exempelvis rör storlek på förvaltad kapital. En majoritet av de intervjuade är fondförvaltare och resterande är portföljförvaltare, analytiker och chefer för risk och kapitalförvaltning.

3.1.2 Intervjuförberedelser

I vår tidiga kontakt med intervjupersonerna har vi endast presenterat vårt forskningsområde i övergripande termer. Detta för att inte på något sätt vara ledande i vårt syfte gällande såväl intervju som uppsats. Studien syftar till att undersöka deras uppfattning i dagsläget angående icke-revisionstjänsters påverkan på revisorns oberoende snarare än en officiell ståndpunkt eller deras uppfattning efter att ha läst på om ämnet.

Därutöver har vi valt att anonymisera de intervjuade i avsnittet där empiri och analys redovisas för att säkerställa att intervjupersonerna känner sig trygga med att uttala sig om ämnet eftersom denna anonymisering garanterar att identifikation av ett visst intervjuobjekt inte är möjlig (Flick 2011). I källförteckningen återfinns en anonym lista över de intervjuade och deras arbetsgivare och läsaren har frångämts möjligheten att koppla person till citat. Vi önskar minimera risken att personen redogör för institutionens (för vilken den arbetar) syn på ämnet istället för den egna personliga uppfattningen, samt undvika att få tillrättalagda svar utifrån t.ex. pågående debatt.

3.1.3 Intervjugenomförande

Majoriteten av intervjuerna är utförda i förbokade konferensrum eller liknande på respektive intervjuobjekts arbetsplats för att säkerställa att de svar vi inte får påverkas av utomstående faktorer (Merriam 1994). Därutöver har vi genomfört en intervju på avtalad avskild plats utanför personens arbetsplats av sekretesskäl. Elva djupintervjuer utfördes, vilket motsvarar nio olika institutioner då vi i två fall intervjuade fler än en från samma institution. Till sist har vi även gjort en telefonintervju i avskild miljö vilket då innebär ytterligare en institution. Intervjuerna har pågått mellan 45 minuter och två timmar. När vi utförde de sista intervjuerna

uppfattade vi att intervjupersonerna inte längre bistod med så mycket ny information utan upprepade mycket av vad tidigare respondenter redan sagt. Därmed får viss teoretisk mättnad sägas ha uppnåtts (Flensburg 2003).

Vår undersökning har stora likheter med studien av Dart (2011) vad gäller fokus och frågor men vi har valt ett annat upplägg, till stor del pga. att vi genomför djupintervjuer och inte en enkätstudie. Vi kan t.ex. inte som i en enkätstudie, liksom Dart (2011), presentera en lista med möjliga svarsalternativ utan en förståelse för den personliga uppfattningen uppnås via dialog (Flick 2011). Den semistrukturerade intervjun består av två delar. I kontrast till studien genomförd av Dart (2011) har vi valt att börja med den mer personliga delen av intervjun för att den inte ska färgas av den del av intervjun när vi ställer frågor direkt gällande icke-revisionstjänster. Den första delen berör personens bakgrund, utbildning och arbetsrelaterade frågor som huvudsakliga arbetsuppgifter, ansvarsområden, tillvägagångssätt vid investeringsbeslut m.m. Vi har här valt att ställa frågor huruvida och på vilket sätt årsredovisningen används allra sist eftersom vi då kan få en uppfattning om detta är något som de intervjuade tar upp självmant utan att vi specifikt frågar om det. På detta sätt undviker vi att ställa ledande frågor angående årsredovisningen och dess innehåll. Vi har i detta skede även frågat vad de tittar på i årsredovisningen och varför de gör det.

Genom att börja med denna del av intervjun så önskar vi få en ärlig och tydlig bild om vem personen är, hur de verkligen arbetar och fattar investeringsbeslut och vad som spelar roll i denna process.

3.1.4 Intervjustruktur

Den andra delen av intervjun går in på de frågor som rör investerarens uppfattning kring icke-revisionstjänster i allmänhet (se Scenarion nedan), olika typer av icke-revisionstjänster samt deras syn på lagstiftning inom området. Detta redogörs för nedan. Intervjuunderlaget samt Scenariobilden finns bifogade i appendix.

3.1.4.1 Scenarion/ersättningsnivå

Den andra delen av intervjun inleds således med att ta reda på hur investerarna uppfattar summan icke-revisionstjänster som köps in från den påskrivande revisorn (se definition i bakgrundskapitel) och hur denna summa förhåller sig till det totala arvodet man betalar till

revisorn. Detta har vi gjort genom att ta fram en fiktiv not över den i verkligheten förekommande noten om ersättning till revisorer. Att använda ett fiktivt fall i en semistrukturerad intervju är något som rekommenderas eftersom det stimulerar den intervjuade till att reflektera djupare i frågan (Flick 2011). Vi presenterar åtta fiktiva företag och dess respektive not om ersättning till sin påskrivande revisor. Denna del omnämns vidare som ”Scenario” i texten.

De typer av ersättning som noten uppger är revisionsarvode respektive ersättning för icke-revisionstjänster. Vi har alltså valt att dela upp ersättningen till revisorn på två poster vilket var standard innan 2009 och innan krav om förtydligande av detta infördes i årsredovisningslagen.³ Detta har vi gjort av praktiska skäl för att få en enklare översiktsbild utan att för den sakens skull utelämna frågan om förtydligande av typ av ersättning från intervjun. På detta sätt har vi möjlighet att undersöka investerarnas syn på kvoten icke-revisionstjänster i förhållande till det totala arvudet vilket skulle vara omöjligt om denna förenkling inte gjorts.

Dessa fiktiva noter illustrerar åtta olika fall som alla mer eller mindre förekommit och förekommer i verkligheten och som symboliserar den ersättningsbild som föreligger i företag som dessa investerare verkligen investerar i. Detta har vi visat i bakgrundskapitlet. Man kan alltså säga att noterna är anonyma men mer eller mindre applicerbara på verkligheten för svenska Large Cap-företag. I fall 1-4 illustreras relativt låga totalsummor till revisorn men där ersättningen i fall 1 innebär 0 % icke-revisionstjänster, fall 2 25 % icke-revisionstjänster, fall 3 50 % icke-revisionstjänster och fall 4 90 % icke-revisionstjänster. Fall 5-8 är strukturerade på samma sätt fast för större summor.

På detta sätt får vi en uppfattning kring hur investerarna tänker när de tittar på denna not och om de gör någon skillnad på de åtta fallen. Vi får en uppfattning kring hur de tänker angående kvoten icke-revisionstjänster i förhållande till totalen samt om de gör någon skillnad i storleken på de summor det rör sig om – det som i bakgrundskapitlet omnämns som ekonomiskt beroende. Vi får här information om investeraren uppfattar att hot mot revisorns oberoende föreligger i dessa fall och vad det i så fall är som ger den uppfattningen.

---

³ Sedan 2009, enligt 5 kap. 21 § årsredovisningslagen, skall ersättningen till revisorer fördelas på de tre posterna *revisionsverksamhet utöver revisionsuppdraget, skatterådgivning* respektive *övriga tjänster*. Innan 2009 formulerat som endast *andra uppdrag än revisionsuppdraget*.

3.1.4.2 Typ av tjänst

Efter att ha rätt ut detta går vi vidare med att fråga om investeraren gör någon skillnad i vilken typ av icke-revisionstjänst som köps in vid sidan av revisionen. För att få en förståelse för den personliga uppfattningen öppnar vi här upp för en dialog där intervjupersonen har möjlighet att själv ta upp exempel på icke-revisionstjänster (Merriam 1994). Vi ger här också exempel på vad icke-revisionstjänster kan innehålla för att få en bild av hur investeraren uppfattar dessa olika tjänster och om de i högre eller lägre grad skulle påverka uppfattningen om revisorns oberoende. Här tar vi alltså itu med det som 2009 års lagförändring ämnade förtydliga.

3.1.4.3 Syn på lagstiftning

Till sist har vi sammanställt investerarens syn på hårdare lagstiftning inom detta område. Där ligger bakgrundskapitlets nämnda lagförslag från EU-kommissionen till grund samt att vi har valt att ta med frågan från Dart (2011) om en lagstadgad kvot icke-revisionstjänster i förhållande till det totala arvodet. Detta för att få en bild huruvida uppfattningen om revisorns oberoende skulle stärkas av lagstiftning.

3.2 Genomförande av analys

Detta tillvägagångssätt ligger till grund för vår analys. Analysen och empirin är ett integrerat kapitel som bygger på båda delarna av intervjun där den första delen av intervjun tillsammans med tidigare forskning på området används som ett verktyg till att analysera den andra delen. Vi är också medvetna om att individens karakteristika kan påverka sättet de svarar i en intervjusituation vilket diskuteras vidare i analysen (Merriam 1994).

Vi presenterar i grunden en i huvudsak specifik beskrivande redogörelse för empirin som då struktureras på ett logiskt sätt (Merriam 1994). Specifika redogörelser utgörs främst av citat där vi beskriver hur de intervjuade svarar. Generella beskrivningar där vi försöker finna mönster i det specifika, samt mindre tolkningar under skrivandets gång är nödvändiga eftersom de pekar på vilka detaljer vi som forskare upplever som extra intressanta och hur vi då tolkar dem (Merriam 1994).

Vi har valt att analysera empirin stegvis där vi först tar ”Scenariot” följt av hur de intervjuade gör skillnad på olika typer av icke-revisionstjänster och till sist hur de intervjuade ser på hårdare lagstiftning. Detta ser vi som en naturlig följd och vi kommer till sist föra en

diskussion av något spekulativ karaktär med hjälp av egna framtagna modeller om de resultat vi funnit (Dart 2011). I diskussionen, som bygger på mönster vi sett under intervjuernas gång, försöker vi gå djupare in på varför de intervjuade svarar som de gör och vad det kan tänkas bero på. Vi presenterar alltså den slutliga diskussionen i form av övergripande mönster och modeller som en typ av generella beskrivningar där till slut tolkningar görs av resultaten och vi skapar mer eller mindre en egen teori om den företeelse vi studerat (Merriam 1994).

3.3 Kartläggning

Vi har, i syfte att skaffa bra underlag för vår undersökning, valt att kartlägga hur fördelningen icke-revisionstjänster i förhållande till det totala revisorsarvodet förhåller sig i 21 olika svenska Large Cap-företag. Detta är en vedertagen kvot (Ashbaugh, LaFond och Mayhew 2003) som vi har tagit fram över en period från 1999 fram till 2011. Syftet är, då tillhandahållandet av icke-revisionstjänster enligt tidigare forskning är ett av investerarna uppfattat hot mot revisorns oberoende, att ge en bild av hur vanligt förekommande detta är i Sverige och hur stor del av de totala arvodena till den/de påskrivande koncernrevisor(-erna) (den eller de som skriver under koncernens revisionsberättelse) som utgörs av icke-revisionstjänster. Om kvoten är hög så kan man anta att det kan finnas en påtaglig oro bland investerarna och detta är något vi vill undersöka djupare i vår kommande studie.

Vi har använt oss av noten ”Ersättning till revisorer” i årsredovisningarna och valt att dela upp den totala ersättningen till koncernrevisor i två poster (enligt definition av icke-revisionstjänster i bakgrundskapitlet) för att få fram en enkel och lättförståelig kvot. I det fall ett företag har två revisionsbolag som skriver på revisionsberättelsen har siffrorna sammanslagits.

4 Empiriska resultat & analys

4.1 Investerarnas uppfattning om revisorns oberoende

4.1.1 Scenarion om ersättningsnivå

Generellt uppfattade de intervjuade att det förelåg en konflikt i att erbjuda icke-revisionstjänster till sina klienter och majoriteten uttryckte att det uppfattade det som ett hot mot revisorns oberoende. En klar majoritet menade att de scenarion där andelen icke-revisionstjänster var som högst, dvs. scenario 4 (90 %) och 8 (90 %), påverkade deras uppfattning om revisorns oberoende negativt. En person hänvisar till att de (fondbolaget i fråga) valt att köpa in revisionstjänster och icke-revisionstjänster från olika bolag och aldrig ens funderat på att göra det på något annat sätt då det är det enda logiska och ”sunda” sättet. Vidare var de scenarion med lägre ersättning både i form av absoluta tal och andel, 0 % respektive 25 %, ingenting många av de intervjuade reagerade över eller nödvändigtvis uttryckte hade någon större inverkan på deras uppfattning om revisorns oberoende. Flera påpekade dock att det var ”önskvärt att ha det uppdelat”. En majoritet uppfattade dock att det förelåg ett visst hot mot oberoendet i de scenarion då ersättningsnivån var 50 %.

Utifrån dessa resultat kan konstateras att majoriteten av de intervjuade inte upplever ett hot mot revisorns oberoende förrän man når nivåer upp mot 50 %. I förhållande till tidigare studier är detta en relativt hög nivå, om än inte lika hög som revisorers uppfattning (Quick och Warming-Rasmussen 2005). Detta skulle kunna vara ett resultat av att de intervjuade är institutionella investerare som oavsett redovisningserfarenhet har en god kunskap om revisionsyrket och därmed en förståelse för vad icke-revisionstjänster innebär och hur dessa utförs (Dart 2011).

Fyra av de intervjuade nämnde att de har en viss förståelse för att större företag innebär en annan komplexitet och att det kan vara en fördel att en redan insatt person (revisor) ger råd. Detta stödjer tidigare studier (Canning och Gwilliam 1999). Detta är en tänkbar förklaring till varför en majoritet av intervjupersonerna, trots uttalanden om att det är klart önskvärt att köpa in tjänsterna från olika byråer, inte uppfattar att det föreligger hot mot oberoendet trots att viss del av den totala ersättningen går till icke-revisionstjänster.

Två av de intervjuade drar paralleller till den strikta reglering som finns kring fondbolag och som de själva måste ta hänsyn till i sina arbetsrutiner och egna verksamheter. Dessa två intervjuades syn på hur revisorer ska hantera oberoendeproblematiken påverkas av deras eget regelverk och sätt att arbeta och ställer sig därför mycket kritiska till att revisorn tillhandahåller icke-revisionstjänster.

Det i bakgrunden nämnda kostnadsargumentet till varför företag tjänar på att köpa icke-revisionstjänster från sina revisorer ställer sig en klar majoritet tveksamma till då de menar att revisionskostnader är mycket små i förhållande till Large Cap-företagens storlek och totala omsättning. Samtliga av de intervjuade har enligt egen utsago enbart finansiell avkastning som mål och tänkbart är att, vilket vissa av de intervjuade påpekar, den potentiella kostnadsbesparingen inte har en märkbar påverkan på avkastningen. Även den minoriteten intervjuade som sagt att det kan vara mer kostnadseffektivt att anlita samma bolag för både revision och icke-revisionstjänster, poängterar att företagets överlevnad och långsiktigheten värdesätts högre. Detta kan tolkas som att de intervjuade uppfattar alternativkostnaden av att revisorn inte är oberoende som högre än den kostnadsbesparing som tidigare nämnt kostnadsargument trycker på (The Audit Quality Forum 2005). Dock kunde vissa ytterligheter ses.

Den första ytterligheten utgörs av en intervjuad som uttrycker ett stort förtroende för revisorer i grunden och för människor i allmänhet och därför litar stort på både företagen, dess redovisade siffror och att revisorn gör rätt. Personen i fråga är den enda av de intervjuade som inte uttrycker att något hot mot oberoendet föreligger i något av tidigare nämnda scenarion utan att det är först om företaget inte har någon fullgod förklaring till den höga andelen icke-revisionstjänster som det uppfattas som ”skumt”. Den intervjuade hade viss erfarenhet av revisionsyrket och hade många vänner som arbetade som revisorer. Tänkvärt är att detta har givit personen kunskap och en högre grad av insyn än de andra intervjuade om revisionsyrket och därför till högre grad litar på att revisorn är oberoende - även om andelen icke-revisionstjänster är hög i förhållande till den totala ersättningen till den påskrivande revisorn. Redovisningserfarenheten kan därmed tänkas ha en påverkan på intervjupersonens syn på revisorns oberoende vilket är i linje med tidigare studier (Cheung och Hay 2004; Quick och Warming-Rasmussen 2005; Quick och Warming-Rasmussen 2009; Dart 2011).

Resonemanget skiljer sig dock från tidigare studier som visar på att redovisningserfarenhet bland institutionella investerare inte har en signifikant påverkan på deras uppfattning om oberoende (Canning och Gwilliam 1999; Dart 2011).

En annan intervjuad som stödjer resonemangen ovan menar att grundtanken ändå måste vara att "lita på siffrorna". Denne uttrycker ett stort förtroende för svensk lagstiftning och menar att det är upp till den att kontrollera så att den finansiella informationen är tillförlitlig. Den intervjuade inser vikten av det subjektiva bedömandet av till exempel goodwill men att "har det klarat sig genom revisionen" så är det tillförlitligt. Samtidigt påpekas att siffrornas tillförlitlighet och revisorns oberoende hade spelat större roll vid förvärv av bolaget. Det upplevda problemet är ett för litet problem för att ha någon egentlig påverkan på ett företags aktiekurs och därmed ingenting intervjupersonen fokuserar på eller "har med i modellen" vid investeringsbeslut.

En intervjuperson som uppfattade att icke-revisionstjänster utgör ett hot mot revisorns oberoende menade ändå att om ersättningsnivåerna är höga får ofta ledningen frågor om detta på bolagsstämman av aktiesparare och ägarproffs. Intervjupersonen hänvisar här till ytterligare en mekanism, utöver revision, för att reducera informationsasymmetrin och säkerställa den finansiella informationens tillförlighet (The Audit Quality Forum 2005). Personen uttrycker en viss tillit till att systemet idag fungerar vilket gör att intervjupersonernas uppfattning om revisorernas oberoende stärks.

I kontrast till den första ytterligheten finns två intervjuade som tvärtom hade en tydlig uppfattning om att i alla scenarion då det överhuvudtaget utgår ersättning för icke-revisionstjänster, föreligger ett hot mot oberoendet. En av de intervjuade som hade denna uppfattning har en investeringsmodell som till hög grad bygger på de redovisade siffrorna i årsredovisningarna och därmed kan tänkas att det är i dennes intresse att de redovisade siffrorna är tillförlitliga. Personen i fråga är beroende av revisionsmekanismen för att kontrollera företagsledningen (agent) då denne saknar andra mekanismer för att säkerställa tillförligheten i den finansiella informationen (The Audit Quality Forum 2005).

Ytterligare en intervjuperson menade att en hög ersättning för icke-revisionstjänster innebär att revisionsbyråerna "har ju samma hatt på sig någonstans även om de försöker skilja detta

åt” och att ”de blandar bort korten lite”. Skepticismen skulle kunna hänföras till att den intervjuade saknar tillförlit för revisionsbyråerna och uppfattar dem som ”riktiga snyltare”. Personen uppfattar att det skett en utveckling i revisionsbranschen från att ha varit renodlade revisionsbyråer till att erbjuda mer konsulttjänster och att dessa byråer även ”glufsats i sig varandra i 15 års tid”. Detta skulle kunna förklaras av att den intervjuade i fråga är den ende i denna studie som saknar ekonomiutbildning, vilket flera tidigare studier påvisar har en betydelse för uppfattningen (Dart 2011).

Fyra av de intervjuade uttryckte en problematik med höga ersättningsnivåer då de menade att det finns en risk att revisorn ser företagsledningen som uppdragsgivare snarare än ägarna. Investerarna upplever möjligen att det föreligger ett partsställningshot. En av de intervjuade menade att ”är ersättningsbeloppet tillräckligt högt är revisorn eller revisionsbyrån i stort sett anställd vilket inte är önskvärt”. Dessa fyra intervjuade uttryckte även att det var det absoluta ersättningsbeloppet som var det viktigaste och inte kvoten, alltså den andel av ersättningen som var för icke-revisionstjänster relativt den totala ersättningen. ”Ju högre ersättning det rör sig om desto mer viktig blir den kunden för revisionsbyrån och då ökar chanserna att fatta biased beslut”. Resultaten av studien visar därmed att de intervjuade upplever att även ekonomiskt beroende, såväl som icke-revisionstjänster, påverkar uppfattningen om revisorns oberoende negativt. Detta stödjer tidigare studier (Dart 2011).

Generellt kan sägas att den totala ersättningen av icke-revisionstjänster hade störst negativ inverkan på investerarnas uppfattning om revisorns oberoende. Enbart ett fåtal menade att kvoten utgjorde ett större uppfattat hot mot oberoendet.

4.1.2 Typ av icke-revisionstjänster

Generellt har de intervjuade en förståelse för att ett företags påskrivande revisor även utför vissa närliggande tjänster, av flera intervjuade kallade ”core-tjänster” eller ”i linje med vad de (revisorerna) gör”. Det finns generellt en förståelse för att stora svenska företag är mycket komplexa och en av de intervjuade menar att ”revisionsbyråerna automatiskt blir ganska insyltade på gott och ont”. En annan intervjuad menar att revisorer har, på grund av sin insyn i företagen, unik företagsspecifik kunskap och att det därför blir naturligt att rådfråga dem. Detta skulle kunna förklaras av att personerna av denna åsikt förvaltar fonder som är stora ägare i flera Large Cap-företag. Förvaltarna besitter därmed en insyn i företagen som mindre aktörer eller privata aktiesparare saknar och har på grund av sin storlek och insyn fler

mekanismer till sitt förfogande än bara revision för att minimera informationsasymmetrin. Deras potentiella kunskap om verksamheten och varför icke-revisionstjänster köps in kan förklara deras syn på icke-revisionstjänster (Dart 2011).

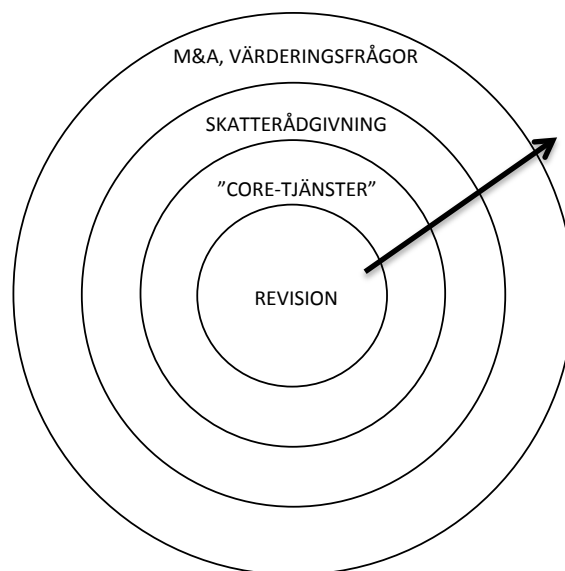
En majoritet av de intervjuade uttrycker dock att det oavsett tjänst alltid är ”kladdigt” och att det i teorin är önskvärt att ha revisions- och konsultverksamheterna separerade. Majoriteten av de intervjuade menar att skatterådgivning och juridisk konsultation är ”helt ok” eller ”minst upprörande ” och att det inte har någon större inverkan på deras uppfattning om revisorns oberoende. Detta motiverar de med att dessa tjänster är nära besläktade med revisionen. Med undantag för två intervjuade personer, motsätter sig däremot majoriteten värderingsfrågor vid avyttringar och förvärv (M&A-tjänster). De uppfattar att den typen av tjänst har en reducerande effekt på revisorns oberoende.

En av intervjupersonerna motiverar detta med att ”speciellt M&A ger höga arvoden och att det då finns risk för att revisorerna tappar fokus”. Personen förklarar vidare att konsulter ofta går på timpenning och då riskerar arvodet att snabbt ”skena iväg till höga summor i samband med M&A”. Detta stöds av en annan intervjuad som menar att denna typ av tjänst är en ”hög marginalprodukt”. Detta tyder på att det inte nödvändigtvis är tjänsten i sig som påverkar uppfattningen om revisorns oberoende utan snarare den höga ersättningen som denna typ av tjänst kan inbringa till revisionsbyrån. Återigen upplevs ekonomiskt beroende som ett hot mot oberoendet.

En annan förklaring till varför värderingsfrågor uppfattas som hot förklaras av en intervjuperson som menar att ”samma person som satte goodwill ska inte godkänna den (posten)”. Personen säger också att ”genomför man en strategisk fråga och sen ska revisorn vid grannbordet revidera - det är inte önskvärt”. Personen upplever att det finns ett hot om självgranskning vilket är en av de aspekter som svensk lagstiftning menar inskränker på oberoendet (SFS 2001:883). En annan intervjuad menar att förvärvsrådgivning är allvarligare än exempelvis rådgivning vid finansiella informationssystem då implementering av finansiella informationssystem (i kontrast till Quick och Warming-Rasmussen (2005)) är helt skilt från vad revisorn granskar och att därmed föreligger inget självgranskningshot.

Två av de intervjuade skiljer sig dock från majoriteten och uttrycker att typ av tjänst inte påverkar deras uppfattning om revisorns oberoende. Dessa två personer är de som inte uppfattade att något av de tidigare presenterade scenarierna innebar något hot mot oberoendet. Den ene av de två förlitar sig på nuvarande lagstiftning och menar att konflikten är den ”egentliga intjäningen från annan verksamhet”. Intervjupersonen upplever att det ekonomiska beroendet är det egentliga hotet. Den andra personen litar på att revisorn gör rätt, oavsett hur hög ersättningen av icke-revisionstjänster är eller vilken typ av tjänst revisorn utför. Detta förtroende för revisorer skulle kunna hänföras till intervjupersonens egen kunskap om yrket och närstående som arbetar som revisorer. Det påvisar att personer med inblick i revisionsyrket har ett större förtroende för att revisorn förhåller sig oberoende (Dart 2011).

Två personer uppfattade att samtliga icke-revisionstjänster har negativ påverkan på revisorns oberoende. En av intervjupersonerna har en investeringsmodell som bygger helt på den redovisade finansiella informationen och är därmed beroende av att informationen är sanningsenlig. Den andre har generellt en skeptisk bild av revisorer och saknar förtroende för dem. Exempelvis uttrycker personen att ”revisorerna verkar inte intresserade av att hitta några fel, utan de är mer intresserade av att skriva på och tjäna pengar”.

Figur 3 visar en generell bild över hur de intervjuade graderar exempel på icke-revisionstjänster utifrån dess uppfattade negativa påverkan på revisorns oberoende.

Sammanfattningsvis kan sägas att de intervjuade uppfattar så kallade ”core-tjänster”, de tjänster som är nära besläktade med revisorns huvudsakliga revisionsuppgifter, som det

minsta hotet mot revisorns oberoende. Detta är i linje med en tidigare studie som utförts i ett nordiskt land (Quick och Warming-Rasmussen 2005). I ett större sammanhang skiljer sig dock resultatet från studier gjorda i anglosaxiska och centraleuropeiska länder (Quick och Warming-Rasmussen 2005; Dart 2011). Enligt sociologiska studier föreligger kulturella skillnader mellan nordiska och anglosaxiska länder vilket kan förklara dessa resultat (Quick och Warming-Rasmussen 2005). En annan möjlig förklaring är att definitionerna för vad de olika tjänsterna innebär skiljer sig åt mellan länder. Ett exempel på detta är att värderingsfrågor ibland inkluderas under samlingsnamnet redovisningsrelaterade tjänster (Dart 2011). Detta har inte gjorts i denna studie vilken är baserad på den svenska lagstiftningens indelning (Quick och Warming-Rasmussen 2005).

4.1.3 Hur ställer sig investerarna till att lagstadga förbud?

En majoritet uttrycker att det som vidare lagstiftning önskar uppnå om stärkt oberoende är önskvärt men de ställer sig tveksamma till om det skulle få önskad effekt och om det skulle vara möjligt att genomföra. Majoriteten tycker därför att man ska undvika lagstiftning. Detta är i linje med tidigare studiers resultat (Canning och Gwilliam 1999; Quick och Warming-Rasmussen 2005; Quick och Warming-Rasmussen 2009; Dart 2011). Två av de intervjuade uttrycker att de i dagsläget har fullt förtroende för revisorer och tycker därför inte att lagstiftningen behöver ändras.

Intervjupersonernas uppfattning om vilka förslag, t.ex. att lagstifta om förbud mot tillhandahållande av icke-revisionstjänster eller införandet av en maxkvot, som är önskvärda eller inte präglas av huruvida intervjupersonerna uppfattar ersättningsnivån eller typ av icke-revisionstjänster som det största hotet mot revisorns oberoende. Detta på grund av att en maxkvot syftar till att begränsa ersättningsnivån och därmed det ekonomiska oberoendet medan förbud av viss tjänst syftar till att utesluta specifika icke-revisionstjänster som upplevs reducera revisorns oberoende.

4.1.3.1 Maxkvot

En majoritet av de intervjuade ställer sig skeptiska till möjligheten att införa en maxkvot. De anser att det då istället kommer ske en omfördelning av kostnaderna rent redovisningsmässigt och menar därför att lagstiftningen inte skulle få den önskvärda effekten med stärkt förtroende för revisorns oberoende. Två intervjuade menar att en kvot är för ”tekniskt” och ”stelt” och

tycker istället att det är önskvärt att lagstifta på en ”högre nivå” och därmed totalförbjuda att den påskrivande revisionsbyrån tillhandahåller icke-revisionstjänster. En tredje menar att fokus ska vara på vad lagstiftningen vill uppnå med stärkt oberoende och inte på själva kostnadsfördelningen. Personen menar att införandet av en maxkvot innebär ”en risk att diskussionen faller bort och att det ger ett slags alibi för företag att köpa in vilken tjänst som helst bara de förhåller sig till kvoten”. Personen tycker att fokus ska vara på vilken typ av tjänst som köps in då det är detta som inskränker på det uppfattade oberoendet snarare än ersättningsnivån.

En annan intervjuad menar att en maxkvot inte är önskvärd då denne litar på att revisorn är professionell och kunnig om företaget. Personen förlitar sig på att ”revisorn gör rätt och att de revisorer som inte är ärliga kommer att kringgå lagen oavsett”. Tänkbart är detta en följd av intervjupersonens uppfattning om att ”revisorerna kan bolaget så väl och kan därmed ge bra råd”. Denna intervjuperson refererar i detta sammanhang till sina vänner som är revisorer vilka han menar är kunniga. Han har därför fullt förtroende för deras oberoende. Till sist nämner personen att även styrelsen har ett ansvar vilket är att se till företagets bästa och kontrollera hur företaget köper in tjänster. Personen hänvisar här till en annan mekanism än revision för att reducera informationsasymmetrin mellan aktieägare och företagsledning. Styrelsen kan fungera som en mekanism i aktieägar-revisor-förhållandet för att se till att revisionen utförs i aktieägarnas intresse (The Audit Quality Forum 2005).

Två av de intervjuade menar dock att införandet av en lagstadgad maxkvot skulle stärka deras förtroende för revisorns oberoende. Detta då personerna uppfattar det ekonomiska beroendet och därmed den totala ersättningsnivån till revisorn som det största hotet mot oberoendet. En av personerna menar att lagstiftning generellt är bra då det syftar till att skydda aktieägarna och hänvisar till tidigare erfarenhet om att ”bolags siffror kan vara tveksamma” trots att de har godkänts av revisorer. Personen upplever därmed att en hårdare lagstiftning skulle förstärka revisionen som mekanism (The Audit Quality Forum 2005).

4.1.3.2 Förbud mot icke-revisionstjänster

Majoriteten ställer sig dock mer positiva till att införa ett totalförbud mot att den påskrivande revisionsbyrån tillhandahåller icke-revisionstjänster. Dessutom uppfattar majoriteten att ett förbud mot vissa typer av icke-revisionstjänster skulle vara en bättre idé än att införa en maxkvot. Dock uttrycker samtliga en tveksamhet till om detta skulle vara möjligt att

genomföra och en person menar att det finns en problematik med hur man skulle kunna följa upp och kontrollera att lagstiftningen följs.

En person menar att det skapar andra risker att ha lagstiftning. Denne tar som exempel den införda kapitaltäckningsgraden för svenska banker som har lett till att banker investerar i riskabla utlandsobligationer. Orsaken är att dessa inte kräver kapitaltäckning vilket leder till att man försummar investeringar i trygga, svenska företag som kräver kapitaltäckning. Personen menar att ”om man kan få saker och ting att fungera utan lagstiftning så är det önskvärt”. Resonemanget stöds av ytterligare en intervjuad. I sammanhanget bör nämnas att dessa två personer är de som starkast uppfattar icke-revisionstjänster som ett påtagligt hot mot oberoendet. Trots detta ställer de sig tveksamma till lagstiftning.

Två andra intervjuade menar att de rent principiellt tycker att det borde vara åtskilt men att en sådan lagstiftning skulle kunna kringgå och därmed inte stärka deras uppfattning om revisorns oberoende. De intervjuade uppfattar inte att lagstiftning skulle stärka revisionen som mekanism (The Audit Quality Forum 2005).

I kontrast till det ovan nämnda finns det två intervjuade som inte ser några fördelar eller mening alls med lagstiftning. Personerna i fråga har ett mycket starkt förtroende för revisorer och litar på de siffror som finns i årsredovisningen. Den ene uttrycker det som att ”revisionen fungerar bra i Sverige” vilket är en följd av att denne ”själv inte har drabbats av ruten revision”.

Sammantaget ställer sig de intervjuade generellt mer positiva till självreglering och rekommendationer än lagstiftning. I likhet med tidigare studier gjorda på mindre revisionsmarknader visar inte resultatet att en lagstiftad uppdelning nödvändigtvis skulle stärka investerarens uppfattning om revisorns oberoende (Canning och Gwilliam 1999; Quick och Warming-Rasmussen 2005). Detta står i kontrast till studier som har utförts i större anglosaxiska länder (Quick och Warming-Rasmussen 2009). Skillnaden kan förklaras av den svenska revisionsmarknadens begränsade storlek. Den begränsade storleken kan tänkbart ge revisorn incitament att agera oberoende och därmed reducera effekten av potentiella hot (Canning och Gwilliam 1999; The Audit Quality Forum 2005; Quick och Warming-Rasmussen 2005; Quick och Warming-Rasmussen 2009).

5 Vidare diskussion

5.1 Investeringsprocessen som källa för kunskap

De empiriska resultat som presenteras i tidigare avsnitt visar skillnader i de institutionella investerarnas uppfattning om revisorns oberoende. Tidigare studier har inte studerat den inbördes skillnaden mellan institutionella investerare utan ger en homogen bild av denna grupp (Dart 2011). Detta stycke önskar ge en fortsatt inblick i varför investerarna i denna studie kan tänkas ha olika uppfattning om icke-revisionstjänsters inverkan på revisorns oberoende.

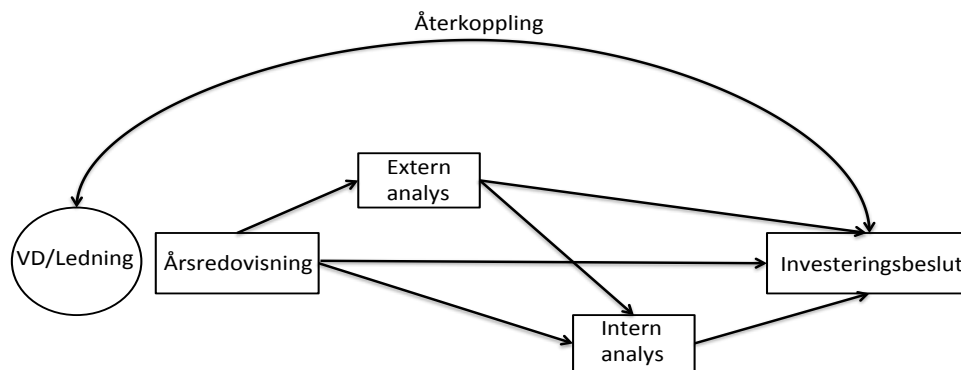
Utgångspunkt för resonemanget som följer är tidigare studier som visar att en större förståelse för revisionsyrket innebär att icke-revisionstjänster uppfattas som ett mindre hot mot revisorns oberoende. En förklaring till att institutionella investerare inte uppfattar ett hot i lika hög grad är att de anses ha en god kunskap om företaget (Cheung och Hay 2004; Dart 2011). De intervjuade har investeringsprocesser som behandlar olika mängder information och därmed får de investerare som använder mest information en mer nyanserad bild av företagen de investerar i.

I denna studie framgår att de större aktörerna har en mer personlig kontakt med företagen de investerar i, vilket avspeglas i deras investeringsprocesser. Omvänt har mindre aktörer en investeringsprocess som förlitar sig mer eller helt på enbart makrodata och årsredovisningar. Därmed kan det spekuleras i huruvida graden av informationsinhämtning om företagen de investerar i påverkar och kan tänkas vara en förklaring till att de intervjuade har olika uppfattning om icke-revisionstjänsters inverkan på revisorns oberoende. Resonemanget är av mer spekulativ karaktär och kan tänkas vara ett ämne för fortsatt forskning. Med utgångspunkt i agentteorin undersöks i vilken grad de institutionella investerarna i sin investeringsprocess samt på grund av sin storlek får en mer omfattande kunskap om företagen de investerar i.

Pilarna i figur 4 visar de olika möjliga investeringsprocesserna med fokus på hur de institutionella investerarna använder årsredovisningen⁴.

---

⁴ Samtliga intervjuade använder årsredovisningen men i varierande grad och noggrannhet.

Figur 4 visar en överblick över de intervjuades olika investeringsprocesser

En av de intervjuade använder endast offentligt tillgänglig information så som årsredovisningar i sin investeringsprocess och personens kunskap om företaget bygger därmed enbart på denna information.

En klar majoritet av de intervjuade använder sig även av extern företagsanalys. En av de intervjuade säger att ”det är bättre att låta analytikerna analysera siffrorna (i årsredovisningen)”. Majoriteten menar att de externa analytikerna har så god kännedom om företagen att de hittar de eventuella felen i årsredovisningen. En intervjuad uttrycker det som att ”Det finns analytiker som går igenom varenda not, att det inte är något som missas”. En annan intervjuad menar att ”det finns ju externa analytiker som är specialiserade på redovisning” och påpekar att denne själv saknar den spetskompetensen. Den externa analysen bidrar till en mer omfattande kunskap om de analyserade företagen.

Fem av de intervjuade har även internanalys som del av sina investeringsprocesser. De intervjuade använder t.ex. egna värderingsmodeller eller egna interna analytiker. Detta ger en ytterligare dimension till den externa analysen och ger en bredare kunskap om företagens verksamheter.

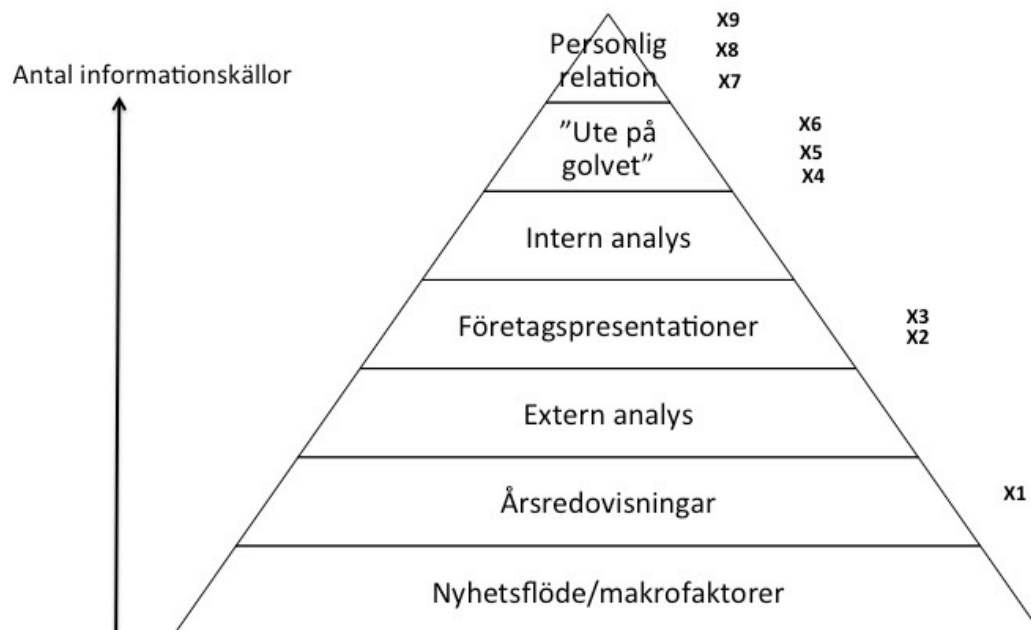
Tre av de intervjuade har investeringsprocesser som inbegriper alla tidigare nämnda instrument för beslutsfattande samt har möjlighet till återkoppling till företagets ledande befattningshavare. Vad som framgår är att dessa tre har en etablerad relation med exempelvis VD:n i börsnoterade företag. De kan exempelvis ringa upp eller träffa ledningen över en lunch om de undrar eller önskar fråga om något. Dessa investerare använder sig därmed av ytterligare en informationskälla för att göra en så komplett bedömning som möjligt av företaget de investerar i.

Moment så som extern analys, intern analys och personlig kontakt med ledning i investeringsprocessen ökar successivt informationsbredden och ökar kunskapen om företagen. De intervjuade institutionella investerarna använder sig av olika informationsinhämtning vilket innebär att de har varierande kunskap och olika uppfattning om företagen de investerar i. Den kvalitetssäkring av årsredovisningen som revisionen innebär kan kompletteras med ytterligare informationsinhämtning för att få en mer omfattande förståelse och kunskap om de företag man investerar i (The Audit Quality Forum 2005). Denna skillnad i kunskap kan vara en följd av investerarnas olika investeringsprocesser, men även av deras relativa storlek.

5.2 Investerares storlek och nivå av insyn

I detta stycke undersöks vidare betydelsen av investerarnas inbördes relativa storlek för vilken grad av insyn de har i företagen och om detta i sin tur har någon inverkan på deras uppfattning om icke-revisionstjänster tillhandahållna av den påskrivande revisorn.

Figur 5 illustrerar de institutionella investerarnas olika nivåer av informationsinhämtning i samband med investeringsprocessen. Nivåerna av de olika informationskällorna är baserade på de intervjuer som utförts. För att ge vidare dimension åt figur 4 inkluderas i figur 5 ytterligare två informationskällor för vilka ges exempel på nedan.

Figur 5 visar vilka typer av informationskällor de intervjuade använder sig av. De nivåer som är längst ned i triangeln är informationskällor som samtliga intervjuade använder sig av medan det enbart är ett fåtal av de intervjuade som använder sig av nivåerna högre upp.

En klar majoritet av de intervjuade använder företagspresentationer som informationskälla. Det är då representanter från företaget presenterar företaget närmre. En intervjuad nämner att ”de stora företagen har ofta frekvent kontakt med marknaden, exempelvis anordnar de tillfällen vid kvartalsrapporter”.

Flera av de intervjuade uttrycker att de är ”ute på golven” på företagen, vilket innebär mer personliga företagsbesök där investerarna kan få djupare förståelse för företagen. En intervjuad säger att ”vi besöker ofta företagen för att få en inblick” och säger fortsättningsvis att på så sätt kan man ”ställa direkta frågor till ledningen, Investor relations etc.” En annan intervjuad påpekar att ”magkänslan är viktig och den bygger till viss del på förtroende och en bra kommunikation med företagen”. En tredje intervjuad säger att möjligheten att träffa bolag ”skapar förståelse”.

De intervjuade institutionerna (exklusive den där telefonintervjun gjordes) har sedan placerats ut i figur 5 efter att investeringsprocessen kartlagts under de intervjuer som genomförts. I

nedre delen av figuren finns lättillgänglig information som inte kräver något större aktivt engagemang för att samla in. Informationstyperna som följer upp i triangeln kräver successivt allt mer aktiv inhämtning. I toppen av triangeln återfinns den typ av information som är svårast att komma åt.

När institutionerna sedan placeras ut i triangeln efter grad av informationsinhämtning i företagen de investerar i (se figur 5) är det tydligt att detta har ett samband med aktörernas storlek. Nedan återges fond- och portföljförmögenhet för de olika institutionella investerarna⁵:

X7, X8, X9 > 3 500 MSEK
X5, X6 > 1 000 MSEK
X4 > 300 MSEK
X1, X2, X3 ≤ 100 MSEK

Av figur 5 framgår att graden av kunskap om företagen, i form av olika omfattande informationsinhämtning utöver grundläggande årsredovisning och makrodata, beror på vilken investeringsprocess investeraren använder sig av. Detta kan i sin tur vara en följd av hur stor investerarens fondförmögenhet är.

Av de empiriska resultaten i denna studie framgår att de institutionella investerarnas uppfattning om revisorns oberoende vid tillhandahållandet av icke-revisionstjänster skiljer sig åt. De som har lägst nivå av informationsinhämtning i företagen de investerar i är också de som uppfattar att icke-revisionstjänster inskränker på revisorns oberoende i högst grad. Detta skulle kunna förklaras av att de har relativt större behov av revision som mekanism än de som t.ex. har en personlig relation med VD:n och då kan återkoppla eventuella funderingar som uppkommit i samband med studerandet av årsredovisningen.

Intervjupersonerna som representerar X1 och X2 uppfattar icke-revisionstjänster som ett stort hot mot revisorns oberoende och den ene menar att ”Ju mer man kan strama upp, desto bättre”. Den andre refererar till revisionsbyråerna som ”riktiga snyltare”.

De intervjuade personerna som representerar X5, X6, X7 och X9 har förståelse för varför företagen köper icke-revisionstjänster från sin påskrivande revisor. En av dessa menar att det

---

⁵ Siffror hämtade från Morningstar

föreligger ”korsbefruktning mellan dessa två typer av tjänster (revision- och icke-revisionstjänster)” och att ju mer kunskap revisorn har om företaget desto lättare blir det att genomföra revisionen. En annan menar att det finns ”en fördel att en redan insatt person (revisorn) ger råd”.

I takt med att informationsinhämtningen och därmed kännedomen om företagen ökar hos intervjupersonerna, uttrycker de överlag en större förståelse för komplexiteten i stora företag. Ovan har ytterligheter påvisats och kan därmed inte ligga till grund för generalisering men däremot för vidare diskussion. Tänkbart är att en mer omfattande insyn i företaget innebär en bättre förståelse för själva verksamheten och därmed också varför vissa typer av tjänster köps in och i vilka situationer.

En tänkbar slutsats är att investerare med fler kontaktpunkter har möjlighet att få en mer omfattande kunskap om företaget och kan därmed göra en mer komplett bedömning om tillförlitligheten i exempelvis siffrorna i årsredovisningen. Med tillgång till fler mekanismer ökar informationstillgången och kunskapen om företagen (The Audit Quality Forum 2005). Detta bidrar till en ökad förståelse för att företag köper in icke-revisionstjänster från sin påskrivande revisor. Argumentationen ämnar bidra med ett resonemang för vidare diskussion och forskning om institutionella investerares inbördes skillnader och hur det kan tänkas ha samband med uppfattningen om icke-revisionstjänsters inverkan på revisorns oberoende.

6 Slutsats

Studien visar att det bland svenska institutionella investerare finns en syn på att det föreligger en konflikt i att revisionsbyråer erbjuder icke-revisionstjänster till sina revisionsklienter. Majoriteten av de intervjuade uppfattade att det i fall då företag köper in icke-revisionstjänster från sin påskrivande revisor föreligger ett hot mot revisorns oberoende.

Studien visar i likhet med en tidigare dansk studie (Quick och Warming-Rasmussen 2005) samt bedömningar som den svenska regeringen gjort att det finns en viss förståelse för att det i större företag föreligger en komplexitet som innebär att det kan vara en fördel att en redan insatt person som revisorn även bistår med vissa icke-revisionstjänster (Proposition 2000/01:146). En majoritet av de svenska institutionella investerarna ställer sig dock tveksamma till att kostnadseffektivitetsargumentet är ett skäl till varför företag bör köpa in icke-revisionstjänster från sin påskrivande revisor.

De empiriska resultaten visar att svenska institutionella investerare har förståelse för att ett företags påskrivande revisor även utför vissa närliggande så kallade ”core”-tjänster. Detta reducerar det uppfattade hotet om att revisorns oberoende inskränks då företag köper in icke-revisionstjänster från sin påskrivande revisor. Detta överensstämmer med den danska studien som påvisar resultat att mer redovisningsnära tjänster inte inskränker på revisorns oberoende i lika hög grad som andra icke-revisionstjänster (Quick och Warming-Rasmussen 2005).

Svenska institutionella investerare upplevde att det starkaste hotet mot revisorns oberoende förelåg då företag köper in förvärvs- och värderingsrådgivning från sin påskrivande revisor. Detta till följd av att de intervjuade upplevde att det fanns ett självgranskningshot (SFS 2001:883). Resultaten öppnar därför upp till diskussion om att lagstifta förbud mot specifika icke-revisionstjänster så som förvärvs- och värderingsrådgivning.

Resultatet av studien visar att en hög ersättning för icke-revisionstjänster upplevdes som ett större hot mot oberoendet än en hög andel icke-revisionstjänster i förhållande till det totala revisorsarvodet. Detta tyder på att de svenska institutionella investerarna uppfattar att ekonomiskt beroende är ett hot mot revisorns oberoende.

Sammantaget ställer sig svenska institutionella investerare mer positiva till självreglering och rekommendationer än lagstiftning vilket är i likhet med tidigare studier gjorda i mindre länder (Canning och Gwilliam 1999; Quick och Warming-Rasmussen 2005). Investerarna uppfattar inte att ett lagstadgat förbud skulle stärka oberoendet. Skillnaden kan förklaras av att den svenska revisionsmarknaden, liksom den danska och irländska, är begränsad i storlek och att detta ger revisorn incitament att agera oberoende och att det därmed har en reducerande effekt på det uppfattade hotet mot revisorns oberoende.

En viktig punkt är att studien visar att svenska institutionella investerare inte är en homogen grupp när det kommer till uppfattningen om icke-revisionstjänsters inverkan på revisorns oberoende. Tidigare studier har enbart sett till investerare som en homogen grupp (Dart 2011). Vi ser i studien mönster att investerare som använder sig av fler informationskällor, ett resultat av att vara en stor aktör på marknaden, har möjlighet att få djupare kunskap och inblick i de företag de investerar i och därmed kan göra en mer komplett bedömning om tillförlitligheten i exempelvis siffrorna i årsredovisningen. Användandet av fler informationskällor i investeringsprocessen ger en mer ingående bild av företaget vilket bidrar till en ökad förståelse för att företag köper in icke-revisionstjänster från sin påskrivande revisor (The Audit Quality Forum 2005). Argumentationen ämnar bidra med ett resonemang för vidare diskussion och forskning om institutionella investerares inbördes skillnader och hur det kan tänkas ha samband med uppfattningen om icke-revisionstjänsters inverkan på revisorns oberoende.

6.1 Avslutande kommentar & diskussion

Denna studie är av begränsad omfattning och syftar till att ge en djupare syn på hur svenska institutionella investerare ser på att revisionsbyråer tillhandahåller icke-revisionstjänster. Fortsatta studier av såväl kvalitativ som kvantitativ karaktär skulle stärka de empiriska resultaten från denna studie.

Studien påbörjar en diskussion kring varför institutionella investerares uppfattning skiljer sig åt och detta är ett ämne för vidare forskning.

Intervjupersonerna i denna studie är begränsade till svenska institutionella investerare och representerar nödvändigtvis inte svenska aktieägares uppfattning i frågan över lag. Därmed är det svårt att generalisera resultaten från denna studie.

7 Källförteckning

- Arens, A. E. (2005). *Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach*. Prentice Hall.
- Ashbaugh, H. (2004). Ethical Issues Related to the Provision of Audit and Non-Audit Services: Evidence from Academic Research. *Journal of Business Ethics* 52 nr 2, s. 143-148.
- Ashbaugh, H., LaFond, R., & Mayhew, B. W. (2003). Do nonaudit services compromise auditor independence? Further evidence. *The Accounting Review*, s. 611-639.
- Canning, M., & Gwilliam, D. (1999). Non-audit services and auditor independence: some evidence from Ireland. *The European Accounting Review* 8 nr 3, s. 401-419.
- Cheung, J., & Hay, D. (2004). Auditor Independence - The Voice of Shareholders. The university of Auckland Business School. *Business Review*, s. 67-75.
- Dart, E. (2011). UK investors perceptions of auditor independence. *The British Accounting Review* 43, s. 173-185.
- Dee, C. A. (2002). Earnings Quality and Auditor Independence; An Examination Using Nonaudit Fee Data. *Social Science Resource Network*.
- Dumay, J., & Qu, S. (2011). The qualitative research interview. *Qualitative Research in Accounting & Management* 8 nr 3, s. 238-264.
- Europeiska kommissionen (2006). *Den nya definitionen av SMF-företag: Användarhandbok och mall för försäkran*. Publikationer om näringsliv och industri. Europeiska kommissionen.
- Europeiska Kommissionen (2011a). *En EU-ram för bolagsstyrning*. Bryssel.
- Europeiska Kommissionen (2011b). *Förslag till Europaparlamentet och rådets förordning om särskilda krav avseende lagstadgad revision av företag av allmänt intresse*. Bryssel.
- Ferguson, M., Seow, G., & Young, D. (2004). Nonaudit Services and Earnings Management: UK Evidence. *Contemporary Accounting Research* 21 nr 4, s. 813-841.
- Flensburg, P. (2003). *Metodrapport*. Växjö Universitet, Matematiska och systemtekniska institutionen.
- Flick, U. (2011). *Introducing Research Methodology*. Sage Publications.
- Francis, J. (2006). Are Auditors Compromised by Nonaudit Services? Assessing the Evidence. *Contemporary Accounting Research* 23 nr 3, s. 747-60.
- Francis, J., & Ke, B. (2006). Disclosure of fees paid to auditors and the market valuation of earnings surprises. *Review of Accounting Studies (Springer)* 11 nr 4, s. 495-523.
- Frankel, R. J. (2002). The relation between auditors' fees for nonaudit services and earnings management. *The Accounting Review*, s. 71-103.

- IFAC. (2010). *Hanbook of the Code of Ethics for Professional Accountants*. International Federation of Accountants.
- Krishnan, J., Zhang, Y., & Sami, H. (2005). Does the provision of nonaudit services affect investor perceptions of auditor independence? *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 24 nr 2, s. 111–135.
- Lavin, D. (1977). Some Effects of the Perceived Independence of the Auditor. *Accounting, Organizations and Society* nr 2, s. 237-244.
- Lindberg, D., & Beck, F. (2002). *CPAs' Perceptions of Auditor Independence: An Analysis of Views Before and After the Collapse of Enron*. Illinois State University, College of Business, Department of Accounting.
- Merriam, S. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod (Case study research in education)*. (Nilsson, B. Övers.) Studentlitteratur.
- Neurath, C., & Bursell, J. (2012). En ny värld väntar revisorerna. *Svenska Dagbladet* den 23 Januari 2012.
- Neurath, C., & Bursell, J. (2010a). Tung kritik mot revisorernas dubbla stolar. *Svenska Dagbladet* den 30 Oktober 2010.
- Neurath, C., & Bursell, J. (2010b). Revisorerna sitter på dubbla stolar. *Svenska Dagbladet* den 28 Oktober 2010.
- Proposition 2000/01:146. Oberoende, ägande och tillsyn i revisionsverksamhet. Stockholm, Justitiedepartementet.
- Proposition 2008/09:135. Revisionsutskott m.m. – genomförande av 2006 års Prop. revisorsdirektiv 2008/09:135. Stockholm, Justitiedepartementet.
- Quick, R., & Warming-Rasmussen, B. (2009). Auditor Independence and the Provision of Non-Audit Services: Perceptions by German Investors. *International Journal of Auditing* 13, s. 141–162.
- Quick, R., & Warming-Rasmussen, B. (2005). The impact of MAS on perceived auditor independence-some evidence from Denmark. *Accounting Forum* 29, s. 137-168.
- RN 2003-576. Dokumentationskrav vid tillämpning av analysmodellen i samband med fristående rådgivning m.m. Revisorsnämnden.
- SFS 1995:1554. *Årsredovisningslag*. Stockholm, Justitiedepartementet.
- SFS 1999:1079. *Revisionslagen*. Stockholm, Justitiedepartementet.
- SFS 2001:883. *Revisorslag*. Stockholm, Justitiedepartementet.
- Simnett, R., Carson, E., & Ye, P. (2006). *Threats to Auditor Independence - The Impact of Non-Audit Services, Tenure and Alumni Affiliation*. School of Accounting University of NSW SYDNEY.
- The Audit Quality Forum (2005). *Agency theory and the role of audit*. Audit Quality. The Institute of Chartered Accountants in England and Wales.

7.1 Intervjureferenser

Anonym; fondförvaltare svenska aktier. Intervju 2012-03-15.

Anonym; fondförvaltare. Intervju 2012-03-15.

Anonym; kapitalförvaltare. Intervju 2012-03-16.

Anonym; analytiker/förvaltare svenska aktier. Intervju 2012-03-16.

Anonym; fondförvaltare. Telefonintervju 2012-03-20

Anonym; fondförvaltare svenska aktier. Intervju 2012-03-20.

Anonym; fondförvaltare svenska aktier. Intervju 2012-03-29.

Anonym; fondförvaltare svenska aktier. Intervju 2012-04-16.

Anonym; fondförvaltare svenska aktier. Intervju 2012-04-17

Anonym; fondförvaltare svenska aktier. Intervju 2012-04-17.

Anonym; chef för riskallokering inom enheten för investeringsstrategi. Intervju 2012-04-18.

Anonym; aktieanalytischef inom kapitalförvaltning. Intervju 2012-04-19

Nilsson, Göran; chef för IFRS and Compliance development, TeliaSonera. Intervju 2012-04-23.

8 Appendix

8.1 Andel icke-revisionstjänster i svenska Large Cap-bolag

Tabell som illustrerar andelen icke-revisionstjänster (enligt tidigare definition) i förhållande till det totala revisorsarvode som betalats till den påskrivande revisorn för 21 Svenska Large Cap-bolag de senaste 13 åren. Informationen är hänförlig till koncernen och inte moderbolaget.

År	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	31%	20%	35%	39%	22%	23%	30%	35%	26%	25%	21%	24%	23% Sandvik
	36%	32%	47%	41%	45%	22%	33%	21%	20%	26%	21%	19%	16% Atlas Copco
	51%	68%	69%	59%	49%	32%	37%	21%	50%	22%	18%	20%	24% Volvo
	45%	32%	28%	34%	43%	42%	33%	49%	59%	49%	48%	43%	45% H&M
		2%	74%	33%	22%	11%	18%	11%	12%	11%	25%	43%	32% Handelsbanken
	50%	50%	50%	50%	29%	20%	20%	33%	33%	29%	50%	64%	58% Nordea
	76%	69%	68%	49%	50%	42%	54%	26%	14%	26%	30%	34%	37% Ericsson
	33%	46%	34%	43%	35%	38%	23%	22%	20%	26%	22%	29%	28% Skanska
	37%	37%	42%	31%	37%	38%	6%	9%	6%	17%	9%	10%	12% SKF
	12%	22%	26%	32%	22%	17%	15%	9%	8%	6%	26%	15%	9% Scania
	72%	66%	55%	57%	38%	9%	22%	6%	30%	6%	17%	19%	10% TeliaSonera
	57%	37%	33%	36%	35%	0%	13%	7%	32%	20%	30%	57%	33% Swedish Match
	31%	42%	52%	45%	49%	43%	28%	32%	22%	22%	17%	22%	42% SCA
	40%	25%	25%	40%	43%	63%	50%	33%	82%	74%	48%	44%	35% SSAB
	31%	56%	47%	21%	22%	22%	22%	10%	12%	30%	18%	39%	25% Electrolux
	71%	43%	44%	50%	11%	11%	20%	10%	14%	10%	10%	18%	45% Investor
	37%	10%	22%	20%	62%	15%	19%	32%	24%	18%	19%	41%	31% Trelleborg
	46%	67%	43%	40%	31%	19%	39%	44%	21%	57%	32%	21%	24% Swedbank
		49%	61%	35%	20%	13%	22%	18%	28%	45%	59%	62%	66% SEB
	41%	44%	19%	31%	23%	35%	28%	47%	35%	28%	30%	35%	13% Husqvarna
													48% AssaBloy

8.2 Intervjumall

DEL 1 - Personlig bakgrund och hur de jobbar:

Namn:

Ålder

- Under 30 år
- 30-40 år
- 41-50 år
- 51-60 år
- Över 60 år

Man/Kvinna

Utbildning:

Lärosäte:

Nivå på utbildning:

- Gymnasium
- Kandidat
- Master
- Phd

Nuvarande arbetsgivare:

Storlek på företag (antal anställda):

< 50

50-100

100-250

251-500

> 500

Antal år på detta företag:

Antal år i denna industri:

Nuvarande position:

Den intervjuades jobb innefattar dessa huvudsysslor:

Redovisnings-/revisionserfarenhet

Portföljen/fonden som förvaltas, hur många företag i snitt investerar den i:

Hur långt är ett innehav i snitt:

Hur ofta ses innehaven över:

Om omfördelning/ny investering skall ske, vem fattar beslut:

Mål och förhoppningar med investeringen?

Ni uttrycker externt att ni gör långsiktiga investeringar och vill därmed ha långsiktig avkastning, vad tittar ni då på inför investeringsbeslut för att tillgodose detta och därmed förverkliga era kunders krav om god avkastning på lite längre sikt?

Vad bestämmer om ett företag är intressant att investera i:

Vad är direkt avgörande för att inte investera, dvs. avgörande indikationer på att avstå:

Har detta/synen på detta förändrats under de senaste 10-15 åren?

Studeras årsredovisningen innan investeringsbeslut fattas: Ja Nej

Om ja, vad kollar ni i så fall på?

Varför kollar ni just på detta?

DEL 2 – Uppfattning kring icke-revisionstjänster och hur det påverkar oberoendet:

(Hänförligt till scenariobild)

Titta på följande 8 företags (stora ersättningssummor från 0-90% NAS och små ersättningssummor från 0-90% NAS) redovisade information om ersättning till sin påskrivande revisor;

- Uppfattar du att hot mot oberoendet föreligger i något av dessa fall? Varför, varför inte?

(Använd nedanstående mall för att kategorisera svaren)

Scenario 1&5

Personen gör skillnad i uppfattning rörande stora/små summor?

Ja Nej

NAS: 0% av totala utgifter till påskrivande revisor

Inskränker på oberoendet

- Ja
- Nej
- Vet ej/osäker

Scenario 2&6

Personen gör skillnad i uppfattning rörande stora/små summor?

Ja Nej

NAS: 25% av totala utgifter till påskrivande revisor

Inskränker på oberoendet

- Ja
- Nej
- Vet ej/osäker

Scenario 3&7

Personen gör skillnad i uppfattning rörande stora/små summor?

Ja Nej

NAS: 50% av totala utgifter till påskrivande revisor

Inskränker på oberoendet

- Ja
- Nej
- Vet ej/osäker

Scenario 4&8

Personen gör skillnad i uppfattning rörande stora/små summor?

Ja Nej

NAS: 90% av totala utgifter till påskrivande revisor

Inskränker på oberoendet

- Ja
- Nej
- Vet ej/osäker

Har uppfattning kring detta förändrats under de senaste 10-15 åren? Exempel på händelser som påverkat din uppfattning?

Specifik syn på olika typer av icke-revisionstjänster/non-audit services:

Att ta upp som exempel:

- Management konsulttjänster, effektivisera verksamheten
- Skattekonsultation/skatterådgivning ex planering, bästa lösningar
- Rådgivande angående ex nya IFRS-regler
- Hjälps vid avyttring och förvärv av tillgångar etc
- Revisionsnärätjänster som syftar till att kvalitetssäkra redovisningen – ex revisorns översiktliga granskning av en delårsrapport
- Värderingsfrågor, M&A
- Erbjuder expertråd
- Legal hjälp

Förvaltare/investerares uppfattning om non-audit services på lagstiftning:

- Kvot – ska det införas en maxkvot för hur stor del av ersättningen som är för icke revisionstjänster?
- Totalt förbud mot icke-revisionstjänster?
- Vissa tjänster, t.ex. management konsulttjänster skulle förbjudas?
- Förbud mot att ha samma person som gör båda sakerna men ok samma företag?

Not som visar de olika scenarierna

Not om företag X's ersättning till påskrivande revisor år YYYY

	<i>Företag 1</i>	<i>Företag 2</i>	<i>Företag 3</i>	<i>Företag 4</i>
Total ersättning till påskrivande revisor(MSek)	10	10	10	10
varav revisionsarvode	10	7,5	5	1
varav icke-revisionstjänster	0	2,5	5	9

	<i>Företag 5</i>	<i>Företag 6</i>	<i>Företag 7</i>	<i>Företag 8</i>
Total ersättning till påskrivande revisor(MSek)	120	120	120	120
varav revisionsarvode	120	90	60	12
varav icke-revisionstjänster	0	30	60	108